

Kokkuvõte uuringust

LAPSE OSALEMINE PEREELUS

Lastekaitse Liit
Estonian Union for Child Welfare

Tallinn 2015

SISUKORD

Sissejuhatus.....	3
1. Laste hinnang eluga rahulolule	4
2. Perekonnas lapse arvamusega arvestamise määr	4
3. Teemad, mille puhul perekonnas laste arvamust arvestatakse	5
4. Lapsed ja kodused tööd.....	6
5. Valdkonnad, milles vanemad laste ellu sekkuvad	6
6. Teemad, millel lapsed soovivad rohkem kodus kaasa rääkida.....	7
7. Laste hinnangud peresisestele suhetele.....	8
8. Mis on head ja mis on halvad suhted?	10
9. Kelle poole pöörduvad lapsed oma murega?	11
10. Probleemid, mida lastel tuleb ette suhetes vanematega/hooldajatega.....	12
11. Reeglite kehtestamine perekonnas	13
12. Vanemate reageerimisviisid laste heale käitumisele	14
13. Vanemate reageerimisviisid kui laps on rikkunud kokkulepituid reegleid	15
14. Erinevad karistusviisid.....	16
15. Laste hinnangud vanemate poolt määratud karistuse õigustatusele.....	17
16. Kas lapsed karistaksid oma lapsi?.....	18
17. Kuidas lapsed reageeriksid, kui nende lapsed reegleid rikuksid?.....	19
18. Laste ja nende tegevuste väärtustamine	20
19. Mida vanemad tunnustavad?.....	20
20. Perede ühistegevused ja laste soovid, mida koos perega rohkem teha	21
21. Teemad, millest räägitakse, ja millest soovitakse rohkem rääkida	22
22. Laste teadlikkus ÜRO Lapse õiguste konventsioonist.....	23
23. Infoallikad ja -kanalid	23
Lisa 1: Joonised.....	25
Lisa 2: Ankeedid	30

SISSEJUHATUS

Uuring „Lapse osalemine pereelus“ on 2008 aastal läbiviidud arvamusküsitluse¹ kordusuuring, mille eesmärk on selgitada välja laste osalus pereelus, vanemate kasvatuspraktikad (sh karistusviisid), laste arvamus selles osas ning muutused antud küsimustes nii praktikas kui ka hoiakutes võrreldes 2008. aastaga.

ÜRO Lapse õiguste konventsioon² (edaspidi tekstis LÕK) tunnustab lapse õigust olla ära kuulatud ja konventsiooni kohaselt on lapsel õigus avaldada arvamust igas teda puudutavas küsimuses. Kuigi konventsiooni artikli 12 sõnastuses on keskendutud lapse õigusele väljendada oma vaateid ja avaldada arvamust, siis on seda rakendamisel sisustatud kui lapse õigust osaleda, mis hõlmab teabevahetust ja dialoogi lapse ja täiskasvanute vahel³. Lapse õigus osalemisele on tihedalt seotud teise LÕK'i üldpõhimõttega – lapse õigusega tema parimate huvide esikohale seadmisele (artikkel 3 par. 1)⁴. Lapse parimate huvide hindamisel tuleb arvesse võtta lapse õigust erilisele kaitsele, kuid samas tuleb lapse huvi alati käsitleda ka lapse seisukohast vaadatuna: täiskasvanud ei tohi rutiinselt otsustada asju lapse eest, vaid last on vaja kuulata enne teda puudutavate otsuste tegemist.

Käesoleva uuringu näol on tegu jätkuga MTÜ Lastekaitse Liit poolt läbiviidud uuringutele "Laste osaluse toetamine ja kaasamine otsustusprotsessides"⁵ (2013, osales 688 last) ja „Laste ja noorte osalus ja kaasamine koolis“⁶ (2014, osales 1787 last), mille eesmärk oli kaardistada laste osalusvõimalused erinevates keskkondades ja laste arvamuse väljaselgitamine.

Kokku osales uuringus 500 last vanuses 13-14 eluaastat, kellest 338 olid eesti (tekstis kasutatud märksõna: eestikeelsed) ja 162 vene emakeelega (tekstis kasutatud märksõna: venekeelsed). Soolises lõikes: 236 mees- ja 264 naissoost vastajat. Küsitlus viidi läbi ajavahemikus mai-oktoober 2015. Paber kandjal ankeete jagati nii Lastekaitse Liidu Remniku Õppe- ja puhkekeskuse suvistes laagrivahetustes, kui ka koolides üle Eesti⁷. Lastel oli võimalik küsitlusele vastata eesti või vene keeles. Andmed sisestati www.connect.ee keskkonda (eesti- ja venekeelsed ankeedid leitavad Lisa nr 2)⁸. Analüüs sisaldab endas laste arvamusi ja ettepanekuid üle Eesti (tekstis: *kursiivis, kirjaviis muutmata*). MTÜ Lastekaitse Liit on väga tänulik kõikidele uuringus osalenud lastele ja nende juhendajatele.

Uuringu kokkuvõtte koostas Helika Saar (MTÜ Lastekaitse Liit), andmeanalüüsi teostas Helen Karu (MTÜ Lastekaitse Liit). Suured tänud kõigile, kes uuringu valmimisesse panustasid, sh nii levitamise kui ka küsitluse läbiviimise osas⁹.

Julgustame kõiki uuringu tulemustega tutvuma ja lapsi rohkem erinevates keskkondades kaasama.

MTÜ Lastekaitse Liit

¹ MTÜ Lastekaitse Liit tellimisel uuringukeskus Klaster poolt 2008 läbiviidud arvamusküsitlus: Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2015/10/noorte-arvamusk%C3%BCsitlus.pdf>

² ÜRO Lapse õiguste konventsioon. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/24016>

³ ÜRO Lapse Õiguste Komitee üldkommentaari nr 12 (2009) „Lapse õigus avaldada arvamust“ p 3. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/CRC-C-GC-12.doc>

⁴ Artikli 3 mõtestab lahti 2013 vastuvõetud Lapse Õiguste Komitee üldkommentaari nr 14. General comment No. 14 (2013) on the right of the child to have his or her best interests taken as a primary consideration (art. 3, para. 1). Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2011/04/%C3%9Cldkommentaari-nr-14.pdf>

⁵ Arvutivõrgust kättesaadav: <http://www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2011/04/Uuring-%E2%80%9CLaste-osaluse-toetamine-ja-kaasamine-otsustusprotsessides%E2%80%9D.pdf>

⁶ Arvutivõrgust kättesaadav:

http://www.eetika.ee/sites/default/files/www_ut/laste_ja_noorte_osalus_ja_kaasamine_koolis_0.pdf

⁷ Kaasatud olid nii puudega ja asenduskodudes elavad lapsed kui ka majanduslikes raskustes olevate perede lapsed.

⁸ Küsitlus oli anonüümne ja kogutud andmeid kasutatakse üldistatud kujul ainult uurimuslikel eesmärkidel.

⁹ Uuringu valmimist toetas Sotsiaalministeerium läbi Hasartmängumaksu Nõukogu ja Harju Maavalitsus.

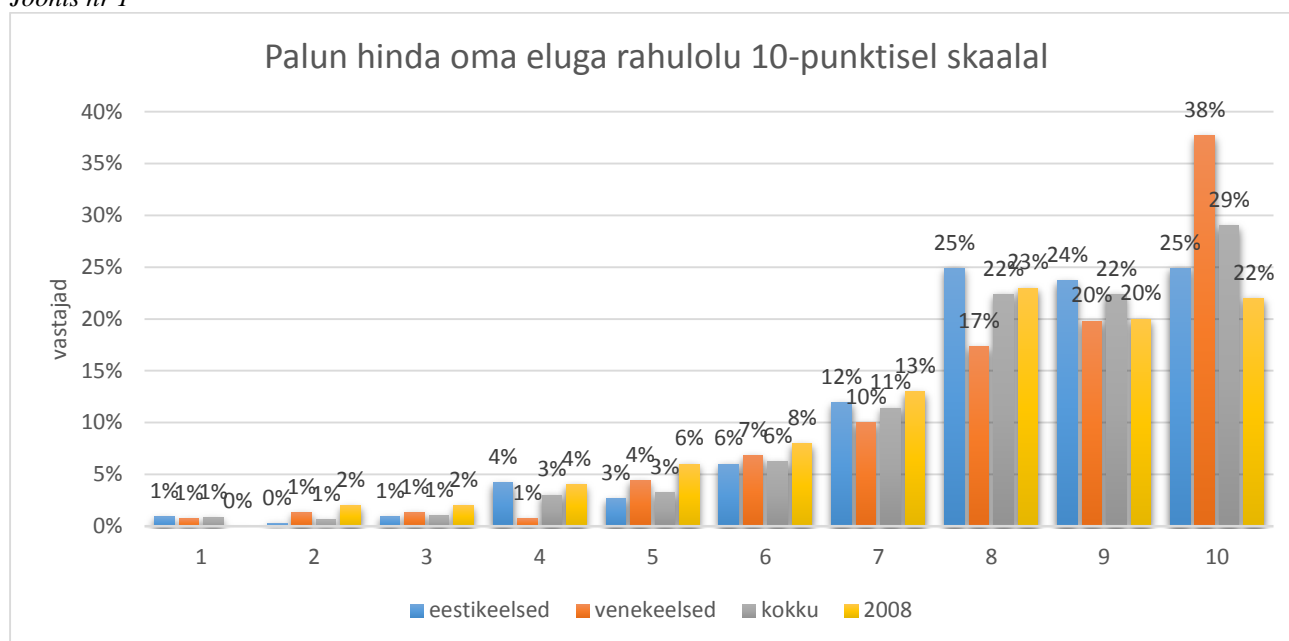
1. LASTE HINNANG ELUGA RAHULOLULE

Lastel paluti hinnata oma rahulolu eluga üldiselt. Vastamise skaala oli kümnepunkiline (1-olen õnnetu; 10-olen õnnelik). Jooniselt nr 1 nähtub, et **sarnaselt 2008. aastaga hindavad vastajad enda eluga rahulolu täitsa kõrgeks**. Skaala viimasesse – kõige kõrgemasse kolmandikku – paigutas ennast 73% vastajatest. Esimesse kolmandikku (hinded 1-3) paigutas ennast ainult 3% vastanutest. Keskmine hinne oli 8,3 punkti.

Hea meel on tõdeda, et **võrreldes aastaga 2008. on lapsed oma eluga rahulolevamad**¹⁰. Võrreldes 2008. aastaga on 7% rohkem lapsi, kes on oma eluga täiesti rahul ja hindasid oma õnnelikkuse taset maksimaalse hindega.

Skaala kõige kõrgemasse kolmandikku paigutas end 74% eestikeelsetest vastajatest ja 75% venekeelsetest vastajatest. Samas venekeelsed lapsed hindasid oma eluga rahulolu maksimaalse hindega 13% võrra rohkem kui eestikeelsed lapsed (hinne 10 – 25% eestikeelsetest ja 38% venekeelsetest).

Joonis nr 1

2. PEREKONNAS LAPSE ARVAMUSEGA ARVESTAMISE MÄÄR

Rahulolu hindamisele lisaks paluti lastel anda hinnang, millisel määral arvestatakse perekonnas nende arvamusena. **Positiivne on tõdeda, et lisaks laste üldise rahulolu tõusule arvestatakse võrreldes 2008. aastaga peredes laste arvamusena oluliselt rohkem**¹¹.

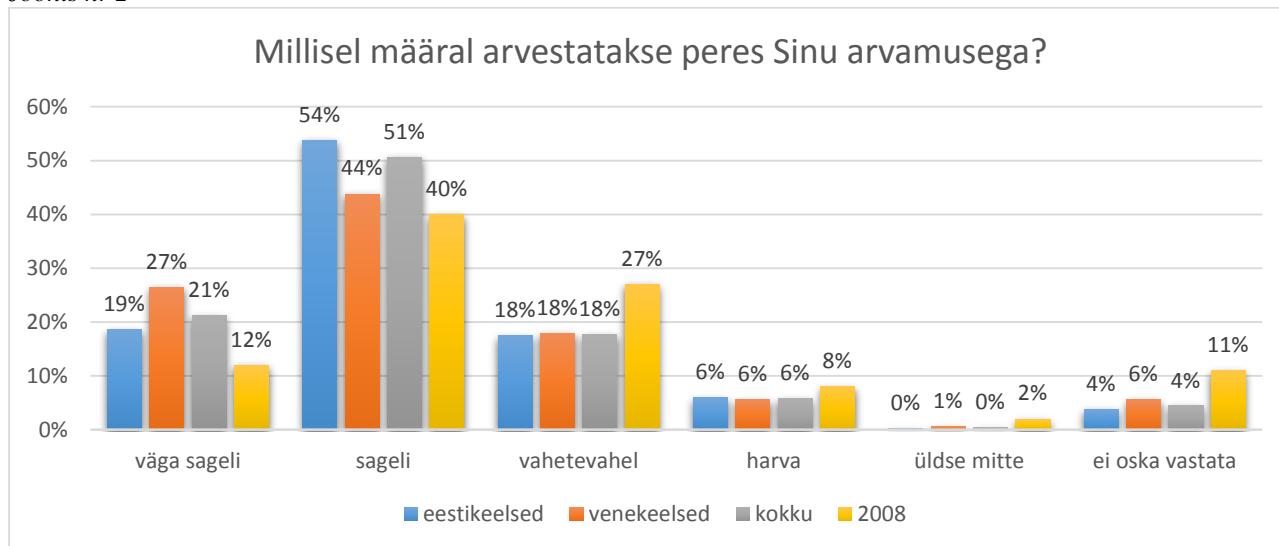
Käesolevast uuringust selgus, et **peaegu kolm neljandikku lastest (72%) leiab, et nende arvamusena arvestatakse perekonnas kas väga sageli (21%) või sageli (51%)** (vt joonis nr 2). Kusjuures võrreldes aasta 2008 tulemustega on toimunud kokku 20 protsendipunktiline tõus - 2008 arvestati laste arvamusena väga sageli 12% või sageli 40% vastajate peredes. Vahetevahel arvestatakse laste arvamusena 18% ja harva 6% vastajate puhul.

¹⁰ Skaala viimasesse – kõige kõrgemasse kolmandikku – paigutas 2008 aastal ennast 65% vastajatest. Esimesse kolmandikku (hinded 1-3) paigutas ennast 4% vastanutest. Keskmine hinne oli 2008 – 7,8 punkti.

¹¹ Lapsed on oma seisukohtades tänasel päeval teadlikumad, küsimusele ei osanud vastust anda vaid 4%, samas kui 2008 aastal oli vastav näitaja 11%.

Keelegrupiliselt väga suuri erinevusi ei ilmne: eestikeelsetest 73% ja venekeelsetest 71% vastajatest leiab, et nende arvamusega arvestatakse kas väga sageli või sageli. Siiski saab välja tuua, et venekeelsete laste arvamust arvestatakse perekonnas sagedamini (väga sageli vastavalt 27% ja 19%).

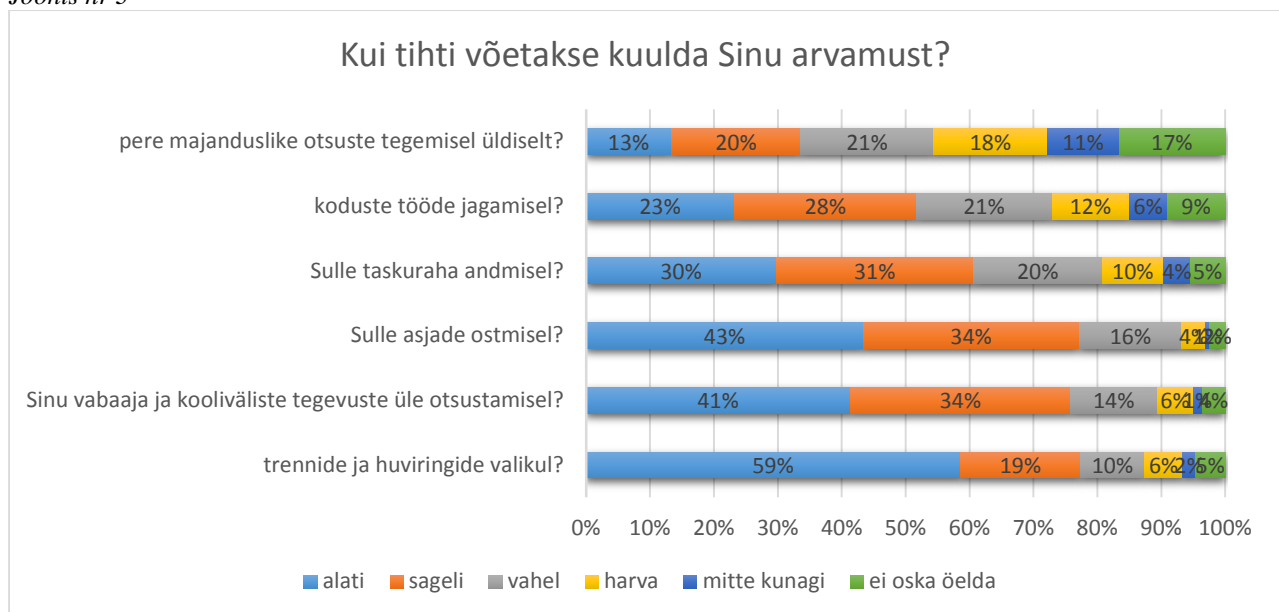
Joonis nr 2

3. TEEMAD, MILLE PUHUL PEREKONNAS LASTE ARVAMUST ARVESTATAKSE

Arvamust küsiti erinevate teemade kohta, millistes võetakse perekonnas rohkem laste arvamust kuulda ning millistes mitte. Joonis nr 3 annab ülevaate tulemustest. **Kõige rohkem võetakse kuulda laste arvamust trennide ja huviringide valikul**, samuti **vabaaja ning kooliväliste tegevuste üle otsustamisel**. **Kõige vähem** võetakse arvesse laste arvamust **koduste tööde jagamisel ning pere majanduslike otsuste tegemisel üldiselt**. Sarnased tulemused oli ka 2008. aastal, eraldi välja saab tuua vaid taskuraha üle otsustamise vähenemise.

Joonis nr 3

Keelegrupiliselt ilmneb taaskord asjaolu, et **venekeelsete laste vanemad võtavad laste arvamust sagedamini arvesse**¹² (vt Lisa joonis nr 22 ja 23), tehes seda trennide ja huvialade valikul (*alati* vastavalt 62% ja 57%), vabaaja ja kooliväliste tegevuste üle otsustamisel (*alati* vastavalt 46% ja 39%), lapsele asjade ostmisel (*alati* vastavalt 53% ja 39%), koduste tööde jagamisel (*alati* vastavalt 26% ja 22%) ja pere majanduslike otsuste tegemisel üldiselt (*alati* vastavalt 17% ja 12%). Eestikeelsete laste vanemad arvestavad pisut enam laste arvamusega taskuraha andmisel (vastavalt 31% ja 27%).

4. LAPSED JA KODUSED TÖÖD

Lastel paluti nimetada, kas ja milliseid koduseid töid nad teevad. Enamik lapsi teeb kodus kodutöid. **Enim märgiti koristamist, prügi väljaviimist, pesu ja nõude pesemist, aga ka aiatöid ja loomade eest hoolitsemist** (*hoian koeral silma peal. Käin temaga õues jne (see on suur töö)*). Eraldi saab veel välja tuua **söögitegemise ja õdede-vendade eest hoolitsemise** (*kõike - pesen pesu, toidan vendasid, koristan, pesen põrandaid, hoolitsen kodu korrasoleku eest, toon ja viin venda lasteaeda*).

Võrdluses 2008. aasta tulemustega ei ole kodutööde osas erilisi muutusi toimunud.

Erinevused ilmnud linnas ja maal elavate laste puhul, uuringust selgus, et **maalapsed teevad rohkem ja erinevamaid kodutöid (eriti aiatöid)**, järgnevalt on toodud näiteid laste vastustest:

*Toimetan köögis, kuna elan maal siis rohin, viin prügi, käin keldris;
Pesen nõusid, koristan teen aiatöid, valvan väikest;
Istutan, kaevan, niidan;
Valvan õde-venda (2 ja 6 aastased) viin ja toon pesu kuivamast, toon puid,
koristan tube, toidan loomi, kanu, kasse, hobuseid, rohin, aitan vanemaid;
Niidan muru, tassin puid, koristan tuba, panen õpikutele pabereid ise ümber;
Niidan muru, saen puid, tube koristan, kütan ahju, aitan teha, mida vaja;
Kõike mida vaja teha, alustades tubade koristamisega ja lõpetades külaliste vastu võtmisega perele kuuluvas turismitalus;
Koristan oma tuba, panen pesu kuivama, niidan muru. Kui vanemad on tööl teen endale ja õele süüa, tegelen nõudega;
Aitan vanaemal tööd teha põllul, aitan rohida;
Lõhun ja vean puid, aitan traktoriga toimetusi teha, võtan kartuleid, teen heina.*

Mitmed lapsed pidasid oluliseks ära märkida, et nad teevad kodutöid omal algatusel:

Keelegrupiliselt ilmnes, et eestikeelsed lapsed teevad teatud määral rohkem kodutöid, eriti suur vahe on aiatööde puhul (vastavalt ca 30% ja 3%). Samas venekeelsed lapsed hoolitsevad rohkem õdede-vendade eest.

*Ma aitan kodus oma väikeid vendi hoida, koristan tuba. Otseselt ei suunata, teen vabatahtlikult;
Toidan loomi, aitan emal tooteid pakkida ja postimajja viia (ema on ettevõtja), koristan iga päev kööki ja vahest ka elutuba, pesen riideid....ja palju muid tegevusi veel....VABATAHTLIKULT!!!*

5. VALDKONNAD, MILLES VANEMAD LASTE ELLU SEKKUVAD

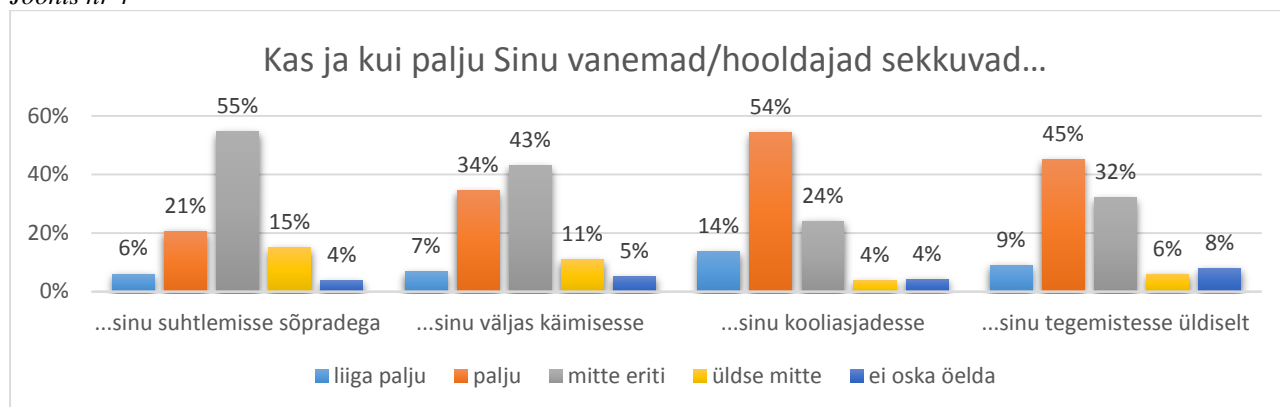
Vastajatel paluti hinnata, millisel määral sekkuvad vanemad/hooldajad nende ellu erinevates valdkondades ning kas see tekitab laste jaoks probleeme. Uuringust selgus, et **laste arvates sekkuvad kõige vähem vanemad/hooldajad laste suhtlemisse oma sõpradega ning väljas käimistesse** (vt joonis nr 4). **Kõige rohkem sekkuvad vanemad laste hinnangul kooliasjadesse**. Võrreldes 2008. aasta tulemustega muudatusi toimunud ei ole (vt Lisa joonis nr 26).

Keelegrupilisi erinevusi üldiselt ei ilmnenud (vt Lisa joonis nr 24 ja 25), välja arvatud asjaolu, et **võrreldes eestikeelsete lastega on rohkem venekeelseid lapsi, kelle hinnangul nende vanemad ei**

¹² Sarnaselt käesoleva uuringu p. 2 tulemustega.

sekku üldse nende suhtesse sõpradega (vastavalt 13% ja 19%) ja väljas käimistesse (vastavalt 6% ja 20%).

Joonis nr 4

6. TEEMAD, MILLEL LAPSED SOOVIVAD ROHKEM KODUS KAASA RÄÄKIDA

Küsimusele - millised on need teemad, kus lastel peaks olema suurem võimalus kaasa rääkida, kus nende arvamust tuleks kindlasti kuulda võtta – **vastajatest kokku 31% kinnitab, et nad on olukorraga rahul ning nad saavad vajadusel kõikidel teemadel kodus kaasa rääkida:**

*Meil on kõik normaalne;
 Meie saame kõigest rääkida;
 Vanemad küsivad alati, mis mina arvan;
 Mul ei ole midagi keelatud arvata;
 Mul on hea meel, et minu arvamus tähendab midagi, sellest piisab;
 Mul vanemad teevad häid otsuseid;
 Kõiki teemasid räägime koos, meil on iga päev pere koosolek, kus paneme kirja paberi peale, mida on vaja täna teha ja saab oma arvamust avaldada.
 Seega kõik teemad on räägitud ja mul pole millegi üle nuriseda.*

Siiski on enamikul lastel ettepanekuid, millistel teemadel nad sooviksid perekonnas kaasa rääkida rohkem kui praegu selleks võimalust on:

*Heade ideedega, aga nad ei kuula mind ja siis kui mul on õigus või parem idee, siis nad ikka ignoreerivad;
 Sooviksin kaasa rääkida mind puudutavatel teemadel;
 Tahan, et mind kuulataks;
 Ma tahaksin rääkida oma probleemidest;
 Sooviksin rohkem arvamust avaldada.*

Seega sarnaselt 2013 ja 2014 läbiviidud uuringutele¹³ ilmneb, et **lapsed soovivad osaleda otsustusprotsessides, mis puudutavad neid ennast kui ka neid ümbritsevat keskkonda.** Lapsed peavad vajalikuks, et neil oleks võimalik oma arvamust perekonnas avaldada ja et nende arvamusega perekonnas arvestatakse.

¹³ Uuring „Laste osaluse toetamine ja kaasamine otsustusprotsessides“ (2013, MTÜ Lastekaitse Liit) ja uuring „Laste osalus ja kaasamine koolis“ (2014, MTÜ Lastekaitse Liit).

Teemad, mille osas lapsed ennekõike soovivad perekonnas rohkem kaasa rääkida, on:

RAHA (SH TASKURAHA) JA ASJADE OSTMINE:

Perekonna eelarve;
Suurte asjade ostmisel;
Ma sooviksin rohkem kaasa rääkida majanduslikel teemadel;
Kui palju ma taskuraha saan ja mida oma sõpradega teen;
Rahalistes küsimustes;
Raha, söök, oskaks võib-olla paremini kokku hoida;
Millal me ostame uue teleka;
Toidu ostmine üleüldiselt alati ja muude rahaasjade teemal.

KOOL JA SUHTED SÕPRADEGA:

Ausalt öeldes tahaksin, et kõik mu peres võtaksid tõsiselt seda, et mul võib-olla depressioon mitte endaga mitte rahul olemise vaid teiste klassikaaslaste ja üldiselt inimeste kaitsmise pärast;
Kooli küsimused;
Sõpradest, joomisest ja suitsetamisest;
Koolis juhtuvatest asjadest;
Minu kooliasjad ja vaba aeg sõpradega.

PEREASJAD ÜLDISELT:

Elukoha vahetamisel kuna hakkame elukohta vahetama ja ma tegelt ei tahaks;
Pereasjad;
Söögitegemised ja üldse söögiga seonduv;
Meie pere reeglite kohta;
Õdede kasvatamise teemadel;
Uue maja kujundamisel;
Maja ehitusel;
Kodustes töödes ja kohustustes;
Kui palju ma väiksemaid lapsi hoian.

MURED:

Et mu isa pruugiks vähem alkoholi ja et ma saaksin otsustada mis mulle kõige parem on;
Ma tahaksin rääkida oma probleemidest;
Ema alkoholi tarvitamise osas;
Et mu isa ei jooks ega suitsetaks;
Ma sooviksin rohkem, et ma saaksin kaasa rääkida selle puhul, millal ja kui palju ma oma emaga koos saan olla ja et mind usaldatakse rohkem rahakasutusel.

REISID JA VABAAEG:

Kus suvel aega veeta;
Kuidas korraldatakse pereüritusi;
Minu väljaskäimine;
Et me kuskil koos ei käi;
Pere ühiste plaanide tegemisel;
Et koos veeta vabaaega;
Nad võiksid teatada kui nad reisile lähevad;
Ma tahaksin ka selleks sõna sekka öelda kui juttu tuleb nt ühistest otsustest nt puhkusele sõitmine;
Minekustest kuhugi nt reisid maale minek jne kuna alati kui on kuhugi minek, siis saan alles siis teada kui on minek;
Ma sooviksin kaasa rääkida minu isiklikel soovide vallas nt huviringid, vaba aeg ja kodutööde rohkus;
Näiteks kas me lähme reisile või kui lähme siis kuhu.

Teemasid, mille osas lapsed soovivad perekonnas rohkem kaasa rääkida, on väga erinevaid, näiteks: *piibli lugemises ja arutlemises; pagulaste teemal, räägin ka. Räägin tulevikust, arutleme juba seda.*

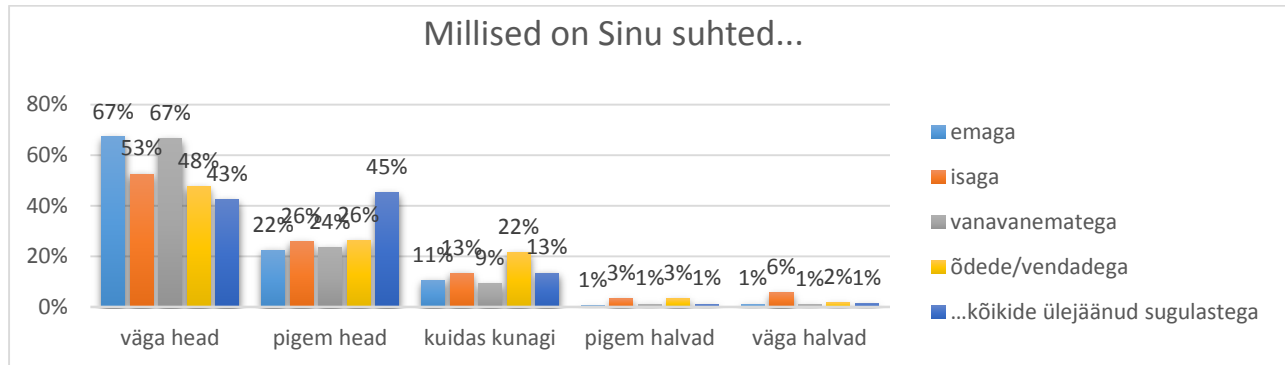
7. LASTE HINNANGUD PERESISESTELE SUHETELE

Lastel paluti hinnata oma peresiseseid suhteid, ennekõike suhteid konkreetsete pereliikmetega (vt joonis 5). **Laste hinnangul on neil kõige paremad suhted emaga** (vastavalt väga head+pigem head kokku 89%) ja **vanavanematega** (vastavalt väga head+pigem head kokku 91%). **Kõige vastakamad (kuidas kunagi) on suhted õdede/vendadega.** Kõige halvemad suhted on lastel nende hinnangul oma isaga – nimelt suhtes isaga on kõige rohkem märgitud vastusevariante *pigem halvad* (3%) ning *väga halvad* (6%).

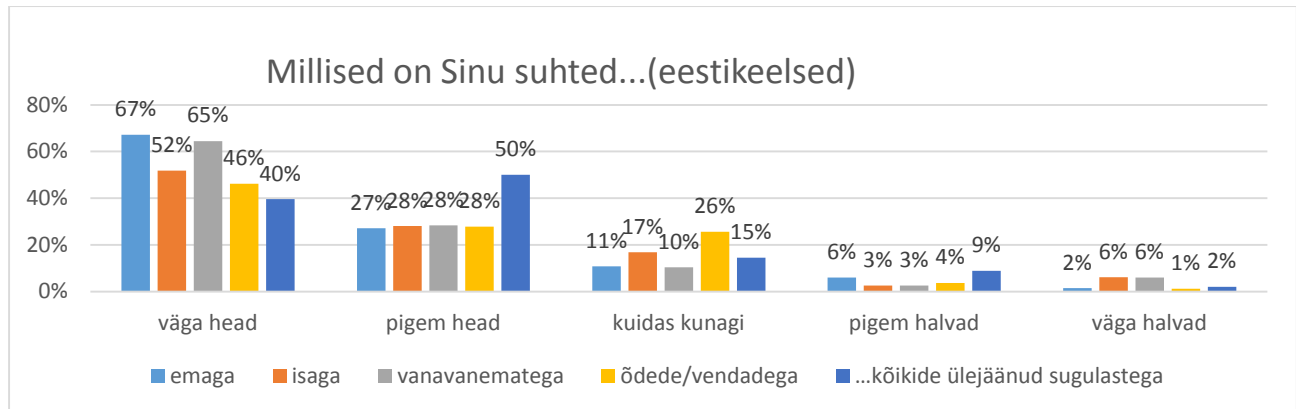
Aastal 2008 olid lastel kõige paremad suhted emaga (vastavalt *väga head*+*pigem head* kokku 81%) ja vanavanematega (vastavalt *väga head*+*pigem head* kokku 89%) ning kõige halvemad suhted isaga. Käesolevast uuringust ilmneb, et **lastel on suhetes isaga toimunud positiivne edasimineku**, nimelt kokku 79% lastest hindab oma suhteid isaga *väga heaks* (53%) või *pigem heaks* (26%)¹⁴. Aastal 2008 oli vastav näitaja 75% (vastavalt *väga heaks* 47% ja *pigem heaks* 28%).

Joonis nr 5

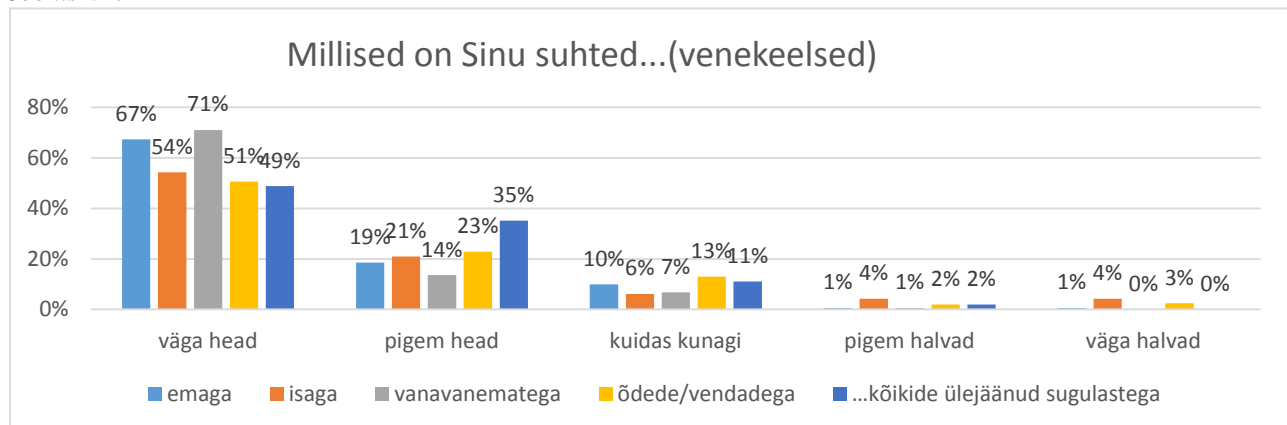

Erinevate keelegruppide võrdlemisel selgub, et **eestikeelsete laste suhted on kõikide lähedastega vastuolulisemad kui venekeelsetel lastel** - eestikeelsetel lastel on nende hinnangul suhted paremad nii ema, isa, vanavanemate, kui ka ülejäänud sugulastega¹⁵. Samas hindavad nad oma suhteid kõikide lähedastega ka tihedamini *võga halvaks* või *pigem halvaks* (vt joonised nr 6 ja nr 7). Näiteks eestikeelsetest lastest hindab suhteid isaga ja vanavanematega *võga halvaks* 6% (venekeelsed lapsed vastavalt 4% ja 0%), suhteid *võga halvaks* ja *pigem halvaks* kokku emaga 8% ja teiste sugulastega 11% (venekeelsed vastavalt 2% ja 2%).

Joonis nr 6

Joonis nr 7

¹⁴ Suhete paranemist isaga kinnitab ka käesoleva uuringu p. 9 tulemused.

¹⁵ Venekeelsed lapsed hindavad paremaks suhetes õdede-vendadega.

8. MIS ON HEAD JA MIS ON HALVAD SUHTED?

Kõikidel vastajatel paluti selgitada, mida tähendavad nende jaoks nii head kui ka halvad suhted. Sarnaselt 2008 aasta tulemustega **peavad lapsed häid suhteid väga oluliseks:**

HEAD SUHTED

*Need on väga tähtsad, et maailmas hakkama saada;
Head suhted on perekonna üks tähtsamatest osadest;
Head suhted on tähtsad laste ja vanemate vahel, sest niimoodi nad oskavad rohkem teineteisega arvestada;
Alati üksteise jaoks olemas olemine ja aitamine;
Kui kõik saavad omavahel hästi läbi, kui mõistetakse üksteist ja alati aidatakse kui on mure;
Läbisaamine ja arvamused klapiivad, ennem naerad kui nutad, ise oled parem inimene;
Kui ma tunnen ennast hästi ja õnnelikult;
Kui inimesed ootavad teineteisega kohtumist ei saa suhted halvad olla;
Kui armastad kedagi, siis oled huvitatud.*

Heade suhete puhul kerkisid vastustest muuhulgas välja järgmised märksõnad:

USALDUS

*See, et ma saan neid usaldada ja nõu küsida;
Kui ma saan ilusti kõigest rääkida;
Usaldust ja vabalt rääkimist;
Seda, et ma saan seda inimest usaldada, saame läbi, oleme sallivad;
Kui sa saad inimese peale kindel olla ja teda usaldada;
Kui inimene saab mind ja mina teda usaldada;
Need tähendavad seda, et ma saan neid alati usaldada ja nad on mulle alati toeks ja nad on sinuga väga lähedased;
Kui ma saan oma probleemidest rääkida, usaldada. See teeb rahulolevaks ja õnnelikuks.*

HOOLIMINE

*Head suhted tähendavad seda et sa saad inimestega hästi läbi kui te üksteist näete on teil millest rääkida te hoolite üksteisest;
Üksteisega arvestamine, teistest hoolimine, oma tegevustest teada andmine;
Me hoolime üksteisest, räägime tihti;
Minu jaoks tähendavad nad hoolivust hästi läbisaamist;
Ei karjuta, ollakse hoolivad ja armastavad, sõbralikud.*

AUSTAMINE

*Sõbralikkus, austus üksteise vastu;
Austust, hoolivust ja turvatunnet.*

HEATAHTLIK SUHTUMINE

*Et keegi ei karju kellegi peale ja ei ole õel;
Pole tülisid, kuulatakse sinu nõu ja ideid;
Pärast riidlemist paluda üksteiselt vabandust, arvestada üksteisega, anda rääkimisvõimalus;
Et saate läbi, ei räägi saladusi välja;
Saad kõigiga läbi, ei kiusa ega narri kedagi;
Seda, et ei norita iga tühise asja kallal ja saadakse hästi läbi;
Pole probleemi, vägivaldad;
Kui keegi ei nuta;
Kui ei riielda kõikides küsimustes;
Kui ei tülitseta ja leitakse ühised otsused õdede-vendade vahel;
Kui ema või isa lohutavad mind raskel hetkel või mu võistlustel mulle kaasa elavad;
Kui saadakse omavahel hästi läbi, ei kakelda tihti või siis lepitakse kiiresti;
Tihe kallistamine, abistamine;
Ollakse üksteise vastu head lahked ja sõbralikud, muidugi ka väikesed tülid.
Mõistmist on samuti vaja.*

VABA SUHTLEMINE JA AUSUS

*Et saad läbi temaga, kui midagi valesti teed, siis julged rääkida talle, tunned ennast vabalt;
Kui saab vabalt suhelda;
Et ma saan inimesega vabalt rääkida ja usaldan teda;
Kui inimene kuulab ja kuuleb sind;
Head suhted tähendavad seda kui sa saad rääkida kellegagi kõike mis südame raskeks teeb ja see keegi püüab sind aidata;
Suhetes, kus inimesed räägivad kõik välja ja ollakse üksteisega aus;
Kui sa saad vabalt inimestega rääkida nii et mingit tõrget ei tule.*

ARVAMUSEGA ARVESTAMINE

*Head suhted on need, kus arvestatakse teineteise tunnete ja arvamustega;
Siis, kui sinuga arvestatakse;
Kui sinult küsitakse nõu, võetakse tõsiseltvõetavana ning osatakse arvestada inimõigustega.*

Halvade suhete puhul kerkisid vastustest muuhulgas välja järgmised märksõnad:

HALVAD SUHTED

Näitavad, et perekonnas pole kõik korras;
Südamas on paha;
kui inimesed sind kurvastavad;
Ignoreerimist ja tihedat füüsilist karistamist;
Kui vähemalt üks osapool käitub kohatult,
inimesed lihtsalt lähevad pidevalt tülli, sest ei sobi
üksteisele või vähemalt üks ei usalda teist;
See, et sugulased ei suhtle omavahel, pelgavad
üksteist;
Siis kui vanemad ei hinda oma lapsi;
Sui kallistavad vähe, ei ole ühiseid huvisid;
Minu jaoks on halvad suhted siis kui inimene ei
mõista ega väärtusta sind.

MITTE ARVESTAMINE

Kui ei arvestata ja hiljem õiendatakse;
Sinust ei hooli keegi ja sa ei saa kusagilt abi;
Sind ei kuulata;
Tahtlik eiramine, arvamuse mitte kuulda võtmine,
ülbitsemine ja muu negatiivne,
Ükskõiksus teiste vastu, teistele oma tegevustest
ja asukohtadest mitte teada andmine, tülid;
Kui ei saa teist usaldada ja pean kelleski
pettuma. See teeb mu kurvaks;
Kui kodus ei peeta sinust lugu.

HALVUSTAMINE

Pilkamine, ignoreerimine;
Ignoreerimine, liigne arvamuse
avaldamine, kiusamine ja norimine;
Halva suhte korral tunned sa
ebamugavust kui sa kellegagi koos
viibid, ta halvustab sind, võib sind ka
taga rääkida, ta ei arvesta sinuga ning
võib ka sulle halvasti öelda;
Solvamine, teistega mitte arvestamine,
isekus, valetamine;
Kui ei räägita omavahel asju selgeks ja
ollakse seetõttu üksteise vastu öelad.

TÜLITSEMINE

Kui füüsiline vägivald võtab osa;
Tülisid, arusaamatusi;
Sul on endal paha, tihti tülid, rääkimistes rohkem
viha kui rõõmu;
Vaimselt ja füüsiliselt vägivalne olemine;
Kui keegi ei suhtle kellegagi oma peres jne;
Perekonnas kakeldakse;
Ei sallita üksteist, igast öeldud sõnast areneb
konflikt;
Karjumine, pahandamine, tülitsemine;
Ei saa läbi, pidevalt söimamised, ei saa
rääkida, ei tunne vabalt ennast;
Kui karjutakse pidevalt, keelatakse kõike;
Kui üksteisega ei räägita mitu päeva ja tehakse
meelega teise tuju kurvaks.

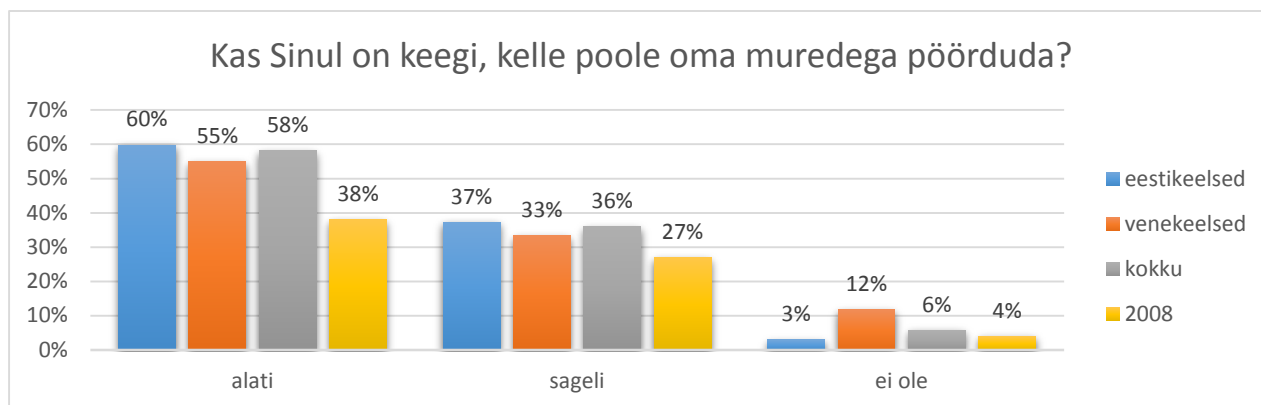
9. KELLE POOLE PÖÖRDUVAD LAPSED OMA MUREGA?

Lastele on lisaks headele suhetele oluline ka see, et neil oleks võimalik oma muredega mõne usaldusväärse isiku poole pöörduda¹⁶. Uuringust selgus, et **94% lastel on alati (58%) või sageli (36%) keegi, kelle poole oma murega pöörduda**. Kusjuures võrreldes 2008. aasta uuringu tulemustega on toimunud 20 protsendipunktiline tõus – 2008. aastal kinnitasid ainult 38% lastest, et neil on keegi, kelle poole alati oma murega pöörduda (vt joonis nr 8). **Samas tuleb paraku tõdeda, et suurenenud on ka nende laste arv, kellel ei ole oma murega kellegi poole pöörduda** (vastavalt 4% ja 6% vastajatest).

Keelegrupiliselt ilmneb erinevus, kuna **lausa 12% venekeelsetel lastel ei ole oma probleemidega kellegi poole pöörduda (eestikeelsetel vastav näitaja 3%)**.

¹⁶ Vastajatel oli võimalus valida mitu erinevat vastusevarianti.

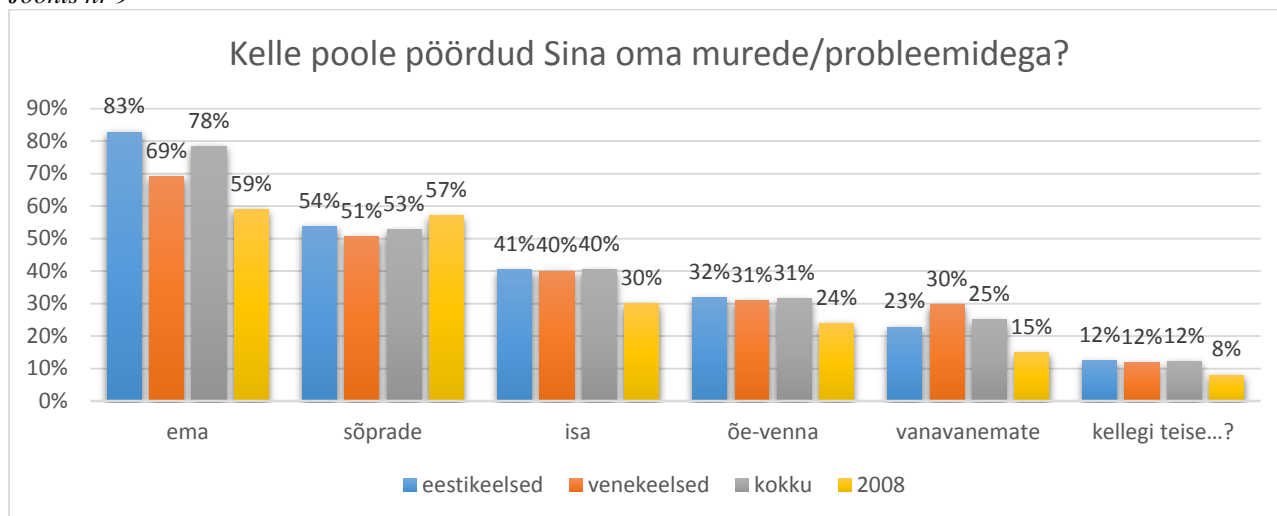
Joonis nr 8

Laste käest küsiti ka, kelle poole nad oma muredega pöörduvad (vt joonis nr 9). Positiivne on tõdeda, et **võrreldes 2008. aastaga saavad lapsed rohkem lähedastega oma muredest rääkida** - lapsed pöörduvad rohkem ema (vastavalt 59% ja 78%), isa (vastavalt 30% ja 40%), õdede-vendade (vastavalt 24% ja 31%) ja vanavanemate (vastavalt 15% ja 25%) poole.

Enim pöörduetakse muredega ema (78%) ja sõprade poole (53%). Kellegi muu poole pöörduvad 12% vastanutest – ennekõike märgiti *õpetajat ja poiss/tüdruksõpra, aga ka hooldajat, kasuisa, kasuema, psühholoogi, kasvatajat, muid sugulasi*. Samas mainiti ka *interneti* ja üks laps vastas, et *kirjutab mure vihikusse*. Eelnev kinnitab käesoleva uuringu tulemusi, millest selgus, et 6% lastest ei ole oma murega kellegi poole pöörduda.

Joonis nr 9

Eestikeelsed lapsed pöörduvad venekeelsetest lastest **oluliselt rohkem ema** (vastavalt 83% ja 69%) ja **venekeelsed lapsed vanavanemate** (vastavalt 23% ja 30%) poole.

10. PROBLEEMID, MIDA LASTEL TULEB ETTE SUHETES VANEMATEGA/HOOLDAJATEGA

Lastel paluti vabas vormis nimetada, milliseid probleeme tuleb neil ette suhetes vanemate/hooldajatega. Pooled lapsed, sealhulgas 70% venekeelsetest lastest, eraldi probleeme ei nimetanud: *mitte mingisugused probleeme ei tule ette*.

Lapsed toovad välja, et tihti on vanematega probleemid seotud **teineteise mittemõistmisega**:

Peamiselt on **laste ja vanemate vahelised probleemid seotud kas kooliga** (vahel on probleeme õppimisega, sellest tekkivad tülid, kuid nad kaua ei kesta; kodus pannakse minu peale liiga suur koormus ning tahetakse minult ainult väga häid hindeid nii kodus kui ka muusikakoolis), **koduste tööde tegemise** (koduste tööde jagamine on probleem; enamasti me lähme tülli ainult meeletu laiskuse pärast ma ei tee seda mida lubasin) või **lapse vaba-aja veetmisega seoses** (et ma olen liiga tihti oma toas mille meeldib aga vanematele mitte kasutan liiga palju tehnika vidinaid; vahel ei lubata minna mõndadele üritustele kuid sellepärast et ma liialt ära ei väsiks).

Vanuselise erinevuse pärast võivad vanemad sind valesti mõista - nad on unustanud, mis tunne on olla teismeline;
Nad ei mõista mind;
Üksteisest valesti aru saamine, erinevad vaatepunktid;
Probleemid esinevad ainult siis kui meil on lahkarvamused;
Erimeelsused;
Lahkarvamused põhjustavad vahel tüli, kuid muidu ei ole probleemi;
Nad hakkavad õiendama enne kui asjast aru on saanud;
Nad torgivad liiga palju mu isikliku elu ja arvavad alati kuni ma väljas käin, et ma joon ja suitsetan kuigi tegelikult käin mõne sõbraga.

Paraku toovad lapsed oma vastustes välja ka **väga tõsiseid probleeme**:

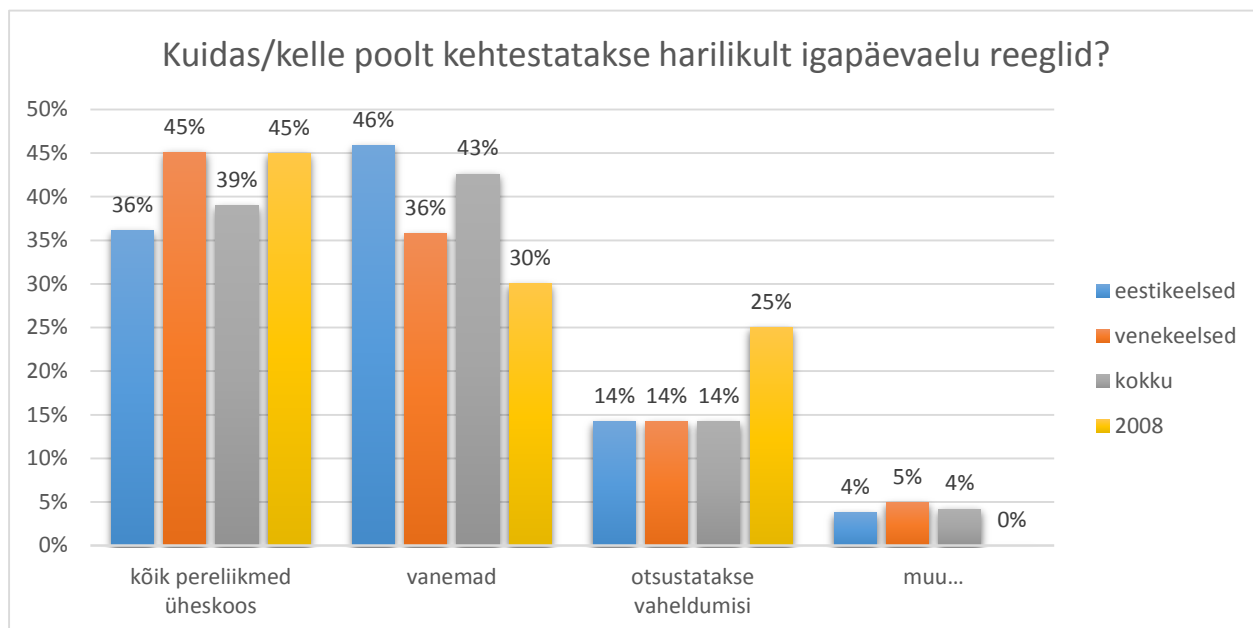
Ema on mittestabiilne - probleeme joomisega, isal on kodutööde kurnatus, mis tekitab tülisi;
Kasuisa alkoholi probleem;
Mina ja mu isa elame lahus seega me ei saa eriti suhelda ja see kurvastab mind;
Vanematega (isaga) on keerulised suhted, iga asja peale ta tõstab häält, karistab;
Isa on liiga nõudlik ja üleliia hoolitsev;
Iga mu väiksemgi liigutus on vale ema ja teiste arvates;
Isa alkohooliku harjumused;
Kui ma enda kätt sodin ja poistega koos veedan aega.

11. REEGLITE KEHTESTAMINE PEREKONNAS

Laste käest küsiti, kuidas (kelle poolt) harilikult kehtestatakse igapäevaelu reeglid nende perekonnas (vt joonis nr 10). **Kõige rohkem kehtestavad peredes igapäevaelu reegleid vanemad** (43%), seejärel kõik pereliikmed koos (39%). Muud otsustamisviisi kasutatakse 4% peredest, mitmed lapsed soovisid oma vastust täpsustada: *kasuisa; oleneb reeglitest, me ei otsusta, lihtsalt teeme, mis me teeme, reegleid peab seadma väga harva ja selle puhul on tavaliselt iga kord erinev inimene*. Samas mitu last kinnitas, et nende peres reegleid ei ole.

Võrreldes 2008. aasta tulemustega on **vähenenud perede arv, kus igapäevaelu reeglid lepitakse kokku kõikide pereliikmete arvamusi arvesse võttes** (vastavalt 45% ja 39%) ja **suurenenud on vanemate otsustamise osakaal** (vastavalt 43% ja 30%). Vähenenud on perede arv, kus otsustatakse vaheldumisi, st puudub üks peamine otsustamisviis (vastavalt 25% ja 14%).

Venekeelsete laste peredes võrreldes eestikeelsete peredega **otsustavad reeglite üle rohkem kõik pereliikmed koos** (vastavalt 45% ja 36%). **Eestikeelsetes peredes kehtestavad igapäevaelu reegleid rohkem vanemad** (vastavalt 45% ja 36%).

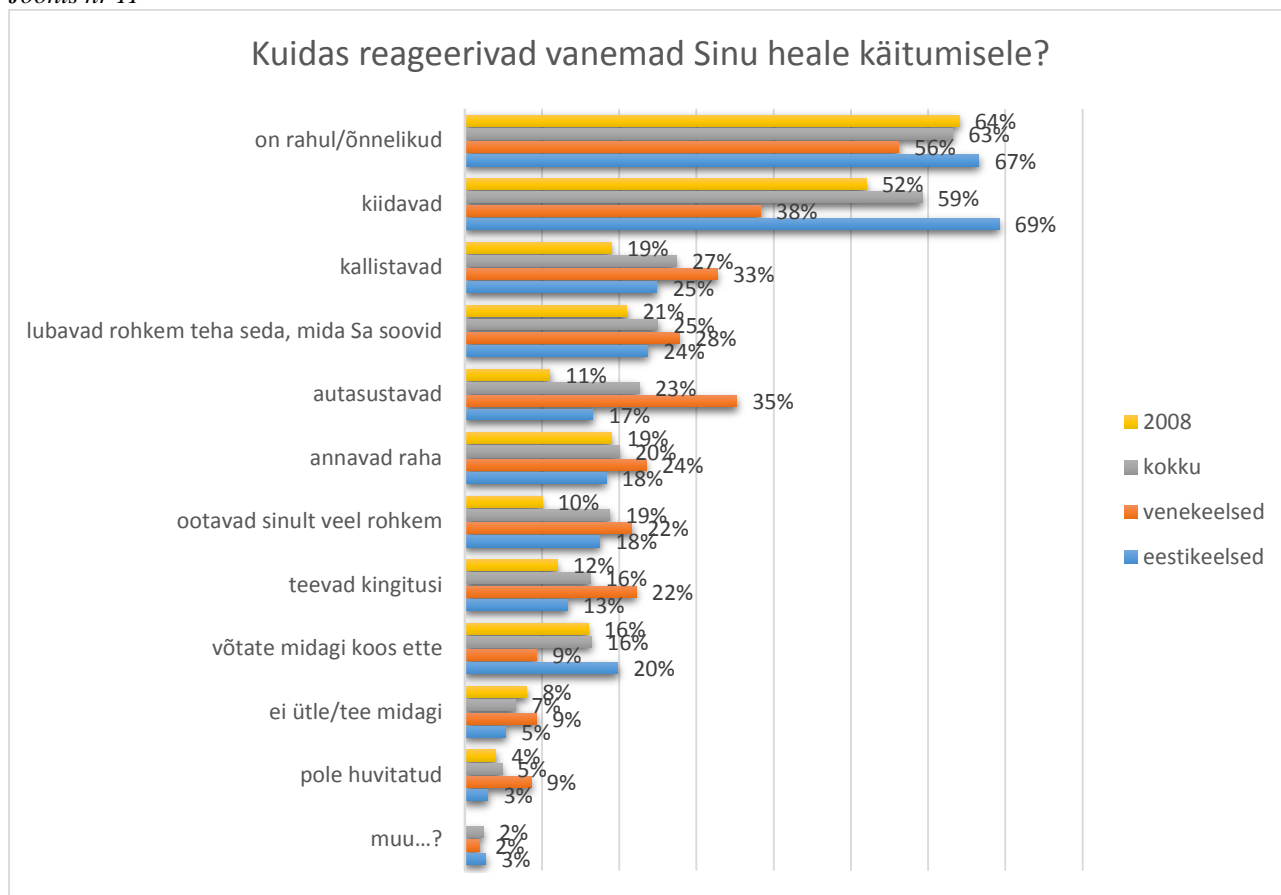

12. VANEMATE REAGEERIMISVIISID LASTE HEALE KÄITUMISELE

Lastel paluti öelda, kuidas vanemad reageerivad nende heale käitumisele. Iga vastaja sai valida soovitud arvu erinevaid vastuseid (vt joonis nr 11). **Kõige tihedamini on vanemad/hooldajad rahul ja õnnelikud (63%) või kiidavad lapsi (59%) (nad teavad et oskan käituda, kuid ütlevad ikkagi alati mulle midagi head, kiidavad). Kõige vähem on neid vanemaid, kes laste hea käitumise puhul kas ei ütle või tee midagi (7%) või siis pole üldsegi huvitatud laste käitumisest (5%) (nad on sellega harjunud et ma käitun hästi; peavad seda tavaliseks ja seepärast ei tee välja).**

Võrdluses 2008. aasta tulemustega selgub, et **käesoleval ajal reageerivad vanemad laste heale käitumisele rohkem kiitmisega (vastavalt 59% ja 52%) ja kallistamisega (27% ja 19%), samuti autasustavad (vastavalt 23% ja 11%), teevad kingitusi (vastavalt 16% ja 12%) rohkem. Samas vanemad ka ootavad oma lastelt rohkem (vastavalt 19% ja 11%).**

Venekeelsete ja eestikeelsete laste vastuste võrdlemisel selgub (vt joonis 11), et **eestikeelsete laste vanemad oluliselt rohkem kiidavad (vastavalt 69% ja 38%) oma lapsi hea käitumise puhul ja on oma laste tulemustega rohkem rahul (vastavalt 67% ja 56%). Samuti võtavad tihedamini taolisel juhul koos midagi ühiselt ette (vastavalt 20% ja 9%). Venekeelsete laste vanemad aga autasustavad (vastavalt 35% ja 17%) ja kallistavad (vastavalt 33% ja 25%) rohkem ning annavad taolisel juhul tihedamini raha (vastavalt 24% ja 18%), teevad kingitusi (vastavalt 22% ja 13%) ning lubavad lastel teha, mida nad soovivad (vastavalt 28% ja 24%). Samas venekeelsete laste vanemad ka ootavad võrreldes eestikeelsete laste vanematega lastelt rohkem (22% ja 18%). Võrdluses eestikeelsete laste vanematega on venekeelsetes peredes rohkem vanemaid, kes lapse hea käitumise puhul kas ei ütle või tee midagi (vastavalt 9% ja 5%) või siis pole üldsegi huvitatud laste käitumisest (vastavalt 9% ja 3%).**

13. VANEMATE REAGEERIMISVIISID KUI LAPS ON RIKKUNUD KOKKULEPITUD REEGLEID

Igas perekonnas tuleb ette, et vahel kokkulepitud reegleid rikutakse. Kui 2008. aastal vanemad sellisel juhul ennekõike noomisid (38%), siis nüüd on **noomimist (27%) ja karjumist (vastavalt 21% ja 15%) peredes vähem**¹⁷. Võrreldes 2008. aastaga (vt joonis nr 12) vanemad käesoleval ajal sellisel juhul pigem arutavad antud küsimust rahulikult (vastavalt 49% ja 35%) ja püüavad lapse käitumist mõista (vastavalt 37% ja 32%). Kolmandikus (31%) peredes piiratakse kokkulepitud reeglite rikkumise korral lapse vaba-aja tegevusi.

Kokku 6% vastajatest viitas ka muule vanemate reageeringule reeglite rikkumise korral:

Kõige vähem rakendatakse peredes reeglite rikkumise korral füüsilist karistamist - sellega on elu jooksul kokku puutunud 6% vastanutest. Siiski on käesoleval ajal füüsilise karistusega kokku puutunud 2% rohkem lapsi kui 2008. aastal. Umbes kümnendiku (9%) vastajate puhul ei tee vanemad reeglite rikkumise korral mitte midagi.

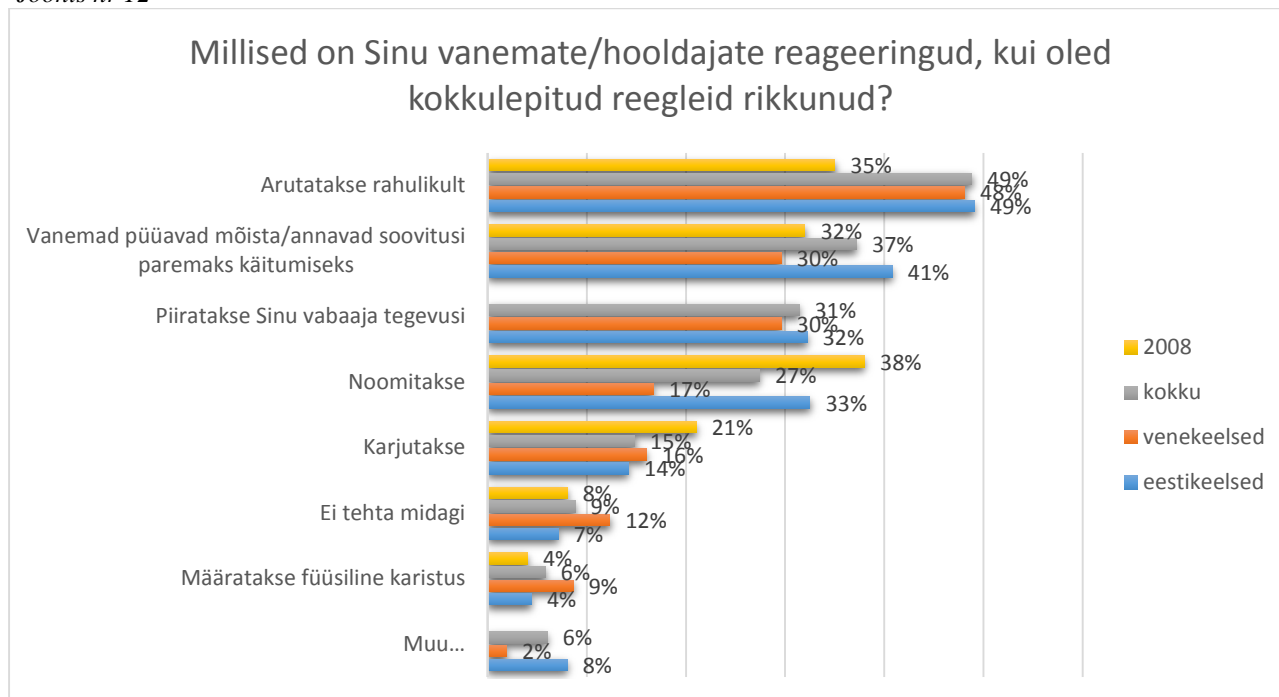
Venekeelsete ja eestikeelsete perekondade võrdluses ilmneb, et eestikeelsetes perekondades püütakse reeglite rikkumise korral lapsi rohkem mõista (vastavalt 41% ja 30%), kuid samas ka

*Koduarest;
Valitakse miski millega
saan teo heastada;
Vähendatakse taskuraha;
Natuke õiendatakse;
Ei lubata trenni minna;
Ollakse solvunud;
Mõnitatakse;
Ei taha rääkida.*

¹⁷ Vastajatel oli võimalus valida mitu erinevat vastusevarianti.

noomitakse oluliselt rohkem (vastavalt 33% ja 17%). Venekeelsetes perekondades aga rakendatakse tihedamini füüsilist karistamist (vastavalt 9% ja 4%).

Joonis nr 12

14. ERINEVAD KARISTUSVIISID

Küsimusele „Millised on Sinu kokkupuuted erinevate karistusviisidega?“ oli vastajatel võimalus valida mitu erinevat vastusevarianti. Kui 2008. aastal olid lapsed kõige rohkem karistusviisidest kokku puutunud koduarestiga (33%), siis **käesoleval ajal on koduaresti kasutamine mõningal määral vähenenud (29%)**. Uuringust selgub, et **ennekõike rakendavad vanemad karistusviisina lapse interneti kasutamise piiramist (48%)¹⁸**, suurenenud on ka sõpradega kokkusaamise keelamine (vastavalt 32% ja 29%) ja pere ühistegevustest kõrvale jätmine (vastavalt 18% ja 11%).

Võrreldes 2008. aastaga on käesoleval ajal vähenenud nende laste arv, keda ei ole elu jooksul karistatud (vastavalt 14% ja 19%), ja suurenenud laste arv, keda on nurka saadetud (vastavalt 20% ja 15%) ning/või löödud (vastavalt 14% ja 13%)¹⁹ (rusikaga; vitsaga; kunagi väga ammu anti vitsa siis kui olin 5 aastane; löödud isa alkoholi probleemi tõttu). Samuti on neljandik (23%) lastest puutunud kokku tutistamisega²⁰.

Kokku 14% vastajatest viitas muule karistusviisile, mida vanemad on reeglite rikkumise korral kasutanud:

Telefoni ära võtmine;
Solvamine;
Kästakse mingit tööd teha;
Isa on karjunud minu peale;
Kiusamine ühe vanema poolt;
Antakse telefon, kust saab ainult helistada ja saata sms saata;
Pannakse oma tupp;
Lihtsalt ei saada läbi;
Võetakse kõik ära;
Muserdatakse maha ja tekitatakse vaimne trauma;
Karjuvad nii nagu jaksavad;
Võetakse playstation ära;
Vaikimine;
Kui tegin midagi väga halba siis 2 nädalat käin mina koeraga õues või võetakse telefon ära;
Hoitakse oma toas kinni;
Sululiselt karistatakse;
Vähendatakse taskuraha;
Keelatakse arvutis mängimine;
Koristan.

¹⁸ Võrdluse võimalus puudub, kuna 2008 läbiviidud uuringus antud karistusviisi ei olnud valikutest toodud.

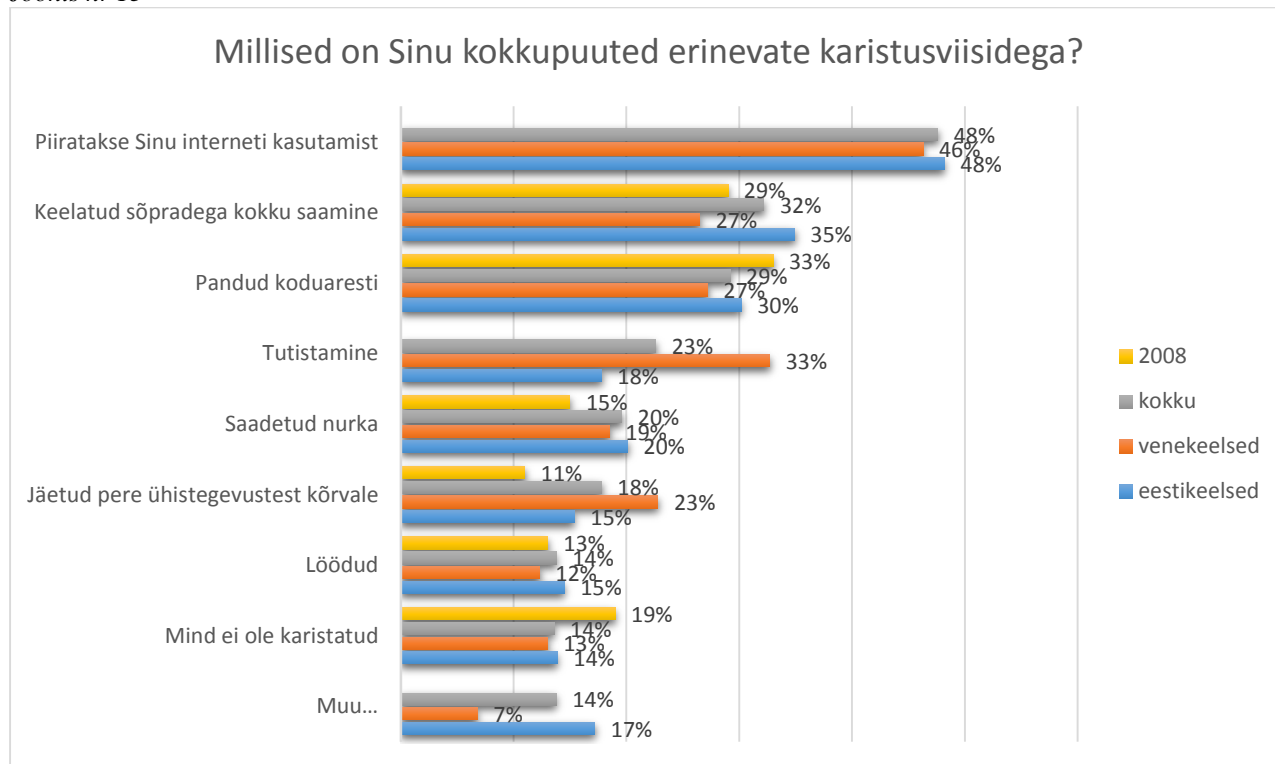
¹⁹ Sama kinnitas ka käesoleva uuringu p.13 tulemused.

²⁰ Aastal 2008 antud karistusviisi ei olnud valikutest toodud.

Venekeelsete ja eestikeelsete perekondade võrdluses ilmneb (vt joonis nr 13), et **reeglite rikkumise korral eestikeelsetes perekondades tihedamini keelatakse sõpradega kokkusaamine** (vastavalt 35% ja 27%), ja **pannakse lapsi koduaresti** (vastavalt 30% ja 27%). **Venekeelsetes perekondades aga on karistusviisidena olnud rohkem kasutusel tutistamine** (vastavalt 33% ja 18%) ja **lapsi jäetakse tihedamini pere ühistegevustest eemale** (vastavalt 23% ja 15%). Hoolimata asjaolust, et venekeelsetes perekondades rakendatakse tihedamini füüsilist karistamist²¹, on lapsi löödud elu jooksul rohkem eestikeelsetes perekondades (vastavalt 15% ja 12%).

Joonis nr 13

15. LASTE HINNANGUD VANEMATE POOLT MÄÄRATUD KARISTUSE ÕIGUSTATUSELE

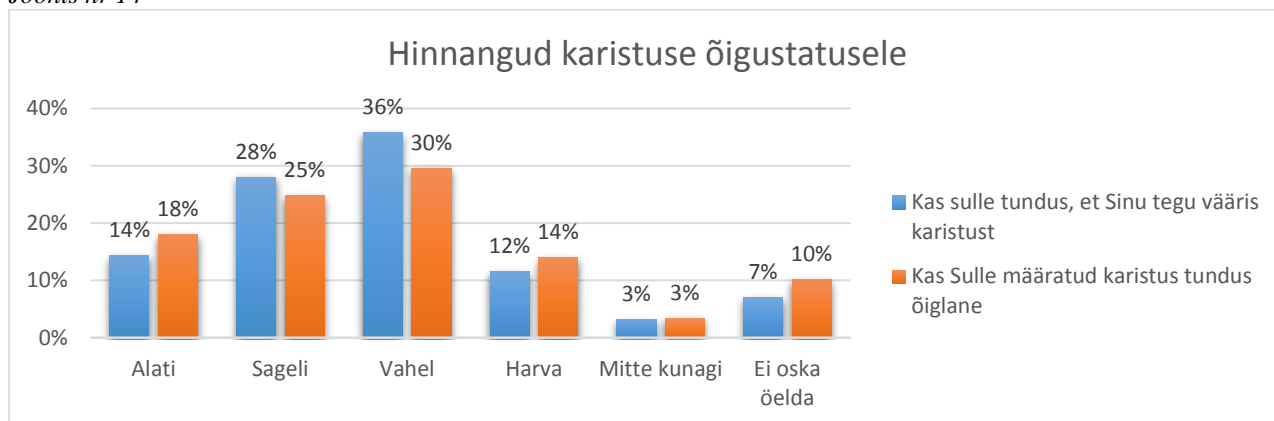
Kokkulepitud reeglite rikkumise eest määratud karistused ei tundu vastajatele enamasti ebaõiglased. Uuringus osalenud lapsed on seisukohal, et tema tegu vääris alati (14%) või sageli (28%) karistust (vt joonis nr 14). Määratud karistus tundus vastajatele alati (18%) või sageli (25%) õiglane, ning ainult 3% lastest kinnitas, et ta ei väärinud oma teo eest karistust, ning see ei olnud õiglane.

Võrreldes 2008. aastaga (vt Lisa joonis nr 29) on **suurenenud laste arv kes on karistuse õigustatuse osas kahtleval seisukohal** (tegu vääris karistust vastavalt 36% ja 27% ja karistus oli õiglane vastavalt 30% ja 23%). **Vähenenud on laste arv, kes ei pidanud oma tegu karistamise vääriliseks** (vastavalt 3% ja 5%) **või siis leidsid, et määratud karistus oli ebaõiglane** (vastavalt 3% ja 10%).

Keelegruppide võrdlemisel selgub (vt Lisa joonised nr 27 ja 28), et **venekeelsed lapsed on veidi rohkem kui eestikeelsed lapsed veendunud, et teo eest määratud karistus oli alati väljateenitud** (vastavalt 18% ja 13%) ja **õiglane** (vastavalt 24% ja 15%).

²¹ Vastavalt 9% venekeelsetes ja 4% eestikeelsetes perekondades. Vt. täiendavalt küsimus....

Joonis nr 14

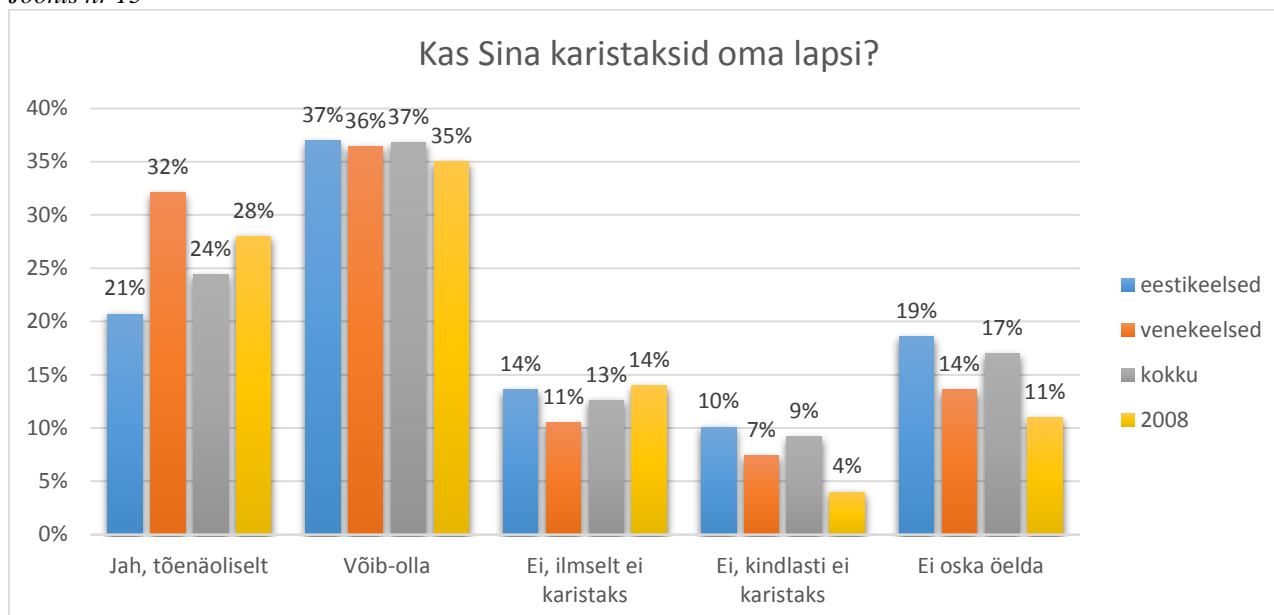

16. KAS LAPSED KARISTAKSID OMA LAPSI?

Lastel paluti hinnata, kas nemad ise karistaksid oma lapsi, kui viimased on rikkunud kokkulepitud reegleid. **Võrreldes 2008. aastaga** (vt joonis nr 15) **on vähenenud nende laste arv, kes oma lapsi kokkulepitud reeglite rikkumise korral tõenäoliselt karistaks** (vastavalt 24% ja 28%) ja **suurenenud laste arv, kes oma lapsi kindlasti ei karistaks** (vastavalt 9% ja 4%). **Lapsed on antud küsimuse osas kahtlevamad kui 2008. aastal** - suurem hulk lapsi vastas *võib-olla karistaks* (vastavalt 37% ja 35%) või ei osanud antud küsimusele vastata (vastavalt 17% ja 11%).

Ilmnevad olulised erinevused keelegruppide võrdlemisel, nimelt on **venekeelsed lapsed valmis reeglite rikkumise korral tihedamini oma lapsi karistama** (vastavalt 32% ja 21%). Samas eestikeelsed lapsed väidavad tihedamini, et nad seda kindlasti (vastavalt 10% ja 7%) ega ilmselt (vastavalt 14% ja 11%) ei teeks.

Joonis nr 15

17. KUIDAS LAPSED REAGEERIKSID, KUI NENDE LAPSED REEGLEID RIKUKSID?

Vastajatel paluti vabas vormis vastata küsimusele - kui Sina oleksid lapsevanem ja Sinu lapsed rikuksid kokkulepitud reegleid, siis mida Sina teeksid? Positiivne on tõdeda, et peaaegu 30% vastajatest kinnitab, et nad sellisel juhul **ennekõike räägiksid oma lastega**:

Korduvalt rõhutatakse soovi oma lapse tegevust mõista (*püüaksin neid mõista ja üritaksin nendega koos lahenduse leida; üritaksin mõista lapse põhjust; räägiksin nendega ja prooviksin aru saada ja aidata kui midagi halvasti on*).

Suur osa lapsi kinnitab, et oma laste puhul kasutaksid nad reeglite rikkumise korral **vaba-aja tegevuste piiramist** (*piiraksin tegevusi; keelaks neil väljas käimised; piiraks interneti või millegi taolise kasutust; keelaks lemmik asja tegemise terveks päevaks; piiraks vaba-aega; piiraks nende tegevusi ei lubaks mõneks ajaks meelt lahutada; annaks neile vähem taskuraha piiraksin näiteks arvutis mängimist; ma ei lubaks neile õue minna, sõpradega kokku saamine*), sealhulgas **arvutikeeldu** (*piiraksin nende arvuti kasutamisaega; ei lubaks internetti kasutada; keelaks arvutis olemise*) või **mobiiltelefoni äravõtmist** (*vähem telefoni; võtaks arvuti, telefoni mingiks ajaks*).

Samuti mainiti korduvalt **taskuraha vähendamist** (*paneks ta rohkem koduseid töid tegema vahendaks taskuraha; mina võtaksin taskuraha maha või paneksin natukeseks ajaks koduaresti*) ja **koduaresti** (*ütleksin, et nad peavad kodus istuma; oleneb millised reeglid, aga ma arvan et paneks koduaresti; oleneb reeglist. kui see poleks suur pahandus, siis ma lihtsalt räägiksin. Kui pahandus on suur, siis paneksin ta koduaresti; sunniksin teda oma toas järele mõtlema*).

Korduvalt nimetatakse ka **noomimist**:

Mõned lapsed leiavad, et parim karistusviis kokkulepitud reeglite eiramise korral on mingi **kohustusliku ülesande andmine** (*annaksin talle mingi ülesande; paneks ta rohkem koduseid töid tegema, vähendaks taskuraha; koristamine*).

On ka väike rühm lapsi, kes on **valmis oma lapsi kokkulepitud reeglite rikkumise korral füüsiliselt karistama**²² (*üritaksin kõige pealt rahulikult rääkida ja kui see ei aita tutistan; vitsa; oleneb sellest, mis reegleid nad rikuvad, kui on väheoluline reegel, siis ei teeks midagi; kui olulist reeglit rikuvad, siis määraksin kehalise*

*Arutaks olukorda ja annaks nõu käitumisel;
Räägin nendega ja ütlesin, mida teha tuleb;
Arutaksime seda ja määraksime õige karistuse;
Räägiksin rahulikult, sest jube tunne on näiteks kui sind pannakse koduaresti;
Ma paluksin, et nad rääkiksid oma teo põhjustest, oleksin rahulik, olenevalt teost või suhtumisest noomiksin;
Küsisin rahulikult miks nad seda tegid ja räägiksin nendega kuidas seda enam mitte teha;
Ma räägiks nendega asjad rahulikult läbi ja arutaks mida saaks selle vältimiseks teha;
Ma üritaks selgitada välja miks ta nii tegi ja räägiks miks on oluline kokkulepetest kinni pidamine;
Räägiks rahulikult ja küsitleks ka rahulikult mitte nii nagu mulle tehti;
Ma arutan sel teemal lapsega ja leiaks lahenduse;
Prooviksin rääkida rahulikult ja uuriksin, äkki on põhjuseks mured koolis/sõpradega.*

*Ma noomiks, aga see oleks kõik;
Noomiksin ja annaksin soovitusi, kuidas paremini käituda;
Ma selgitan neile miks nad olid halvasti käitunud ning annaksin mõista et kõigil tegudel on tagajärjed;
Noomiksin ning ütlesin, et kui te veel rikute piiran interneti vms aega;
Ma karistaksin neid sellega, et räägiksin veidi rangema häälega kõik selgeks ja et laps saaks aru;
Noomiksin, aga mitte liiga karmilt;
Ma lihtsalt noomiksin neid ja oleksin pettunud.*

²² Sarnaselt käesoleva uuringu p. 15 tulemustega. Siiski karistusviiside nimetamisel on nn karistajate (eriti füüsilise karistuse kasutajate) arv oluliselt väiksem.

karistuse; lööksin neid; karistaksin füüsiliselt või selgitaksin, et nii ei tohi). **Samas on lapsi, kes kinnitavad, et nad mingil juhul oma lapsi füüsiliselt ei karistaks:** mitte nagu mul, kui peaga täiest jõust vastu seina löödi; ma mõtleksin välja karistuse aga ma ei karistaks oma last füüsiliselt).

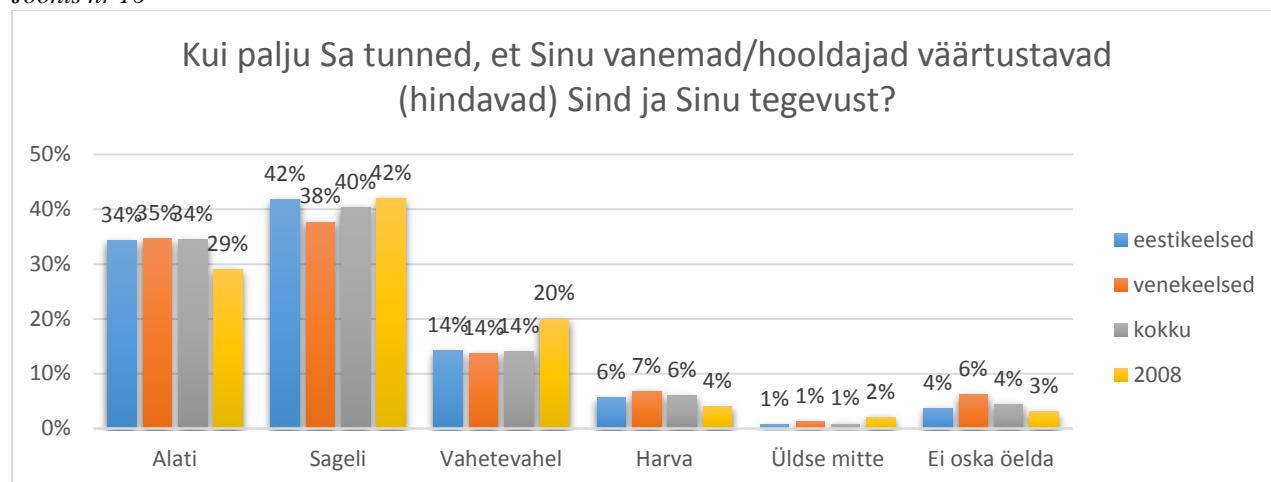
Keelegruppide võrdlemisel ilmneb, et eestikeelsed lapsed eelistavad rääkimist reeglite rikkumise korral rohkem kui venekeelsed lapsed. Samas venekeelsed lapsed mainivad rohkem karistusviisidena: pahandamist, riidlemist, karistamist; kurjustamist; tutistamist.

18. LASTE JA NENDE TEGEVUSTE VÄÄRTUSTAMINE

Lastel paluti hinnata, mil määral nad tunnevad, et nende vanemad/hooldajad väärtustavad (hindavad) neid ja nende tegevust. Uuringust selgus (vt joonis nr 16), et **peaaegu kolm neljandikku (74%) vastajatest leiab, et nende vanemad väärtustavad neid ja nende tegevust kas alati või sageli** (vastavalt 34% ja 40%). Võrreldes 2008. aasta uuringu tulemustega on toimunud antud valdkonnas kokku 3 protsendipunktiline tõus – 2008. aastal väärtustasid vanemad lapsi ja nende tegevust laste arvates **alati** 29% või **sageli** 42% vastajate peredes. Vastajaid, kes leidsid, et neid ja nende tegevust ei hinnata, oli 1%.

Keelegrupiliselt suuri erinevusi ei ilmne: **eestikeelsetest 76% ja venekeelsetest 73% vastajatest leiab, et nende vanemad väärtustavad neid ja nende tegevust kas alati või sageli.** Siiski saab välja tuua, et venekeelseid lapsi väärtustatakse laste endi hinnangul perekonnas sagedamini (vastavalt 35% ja 34%).

Joonis nr 16

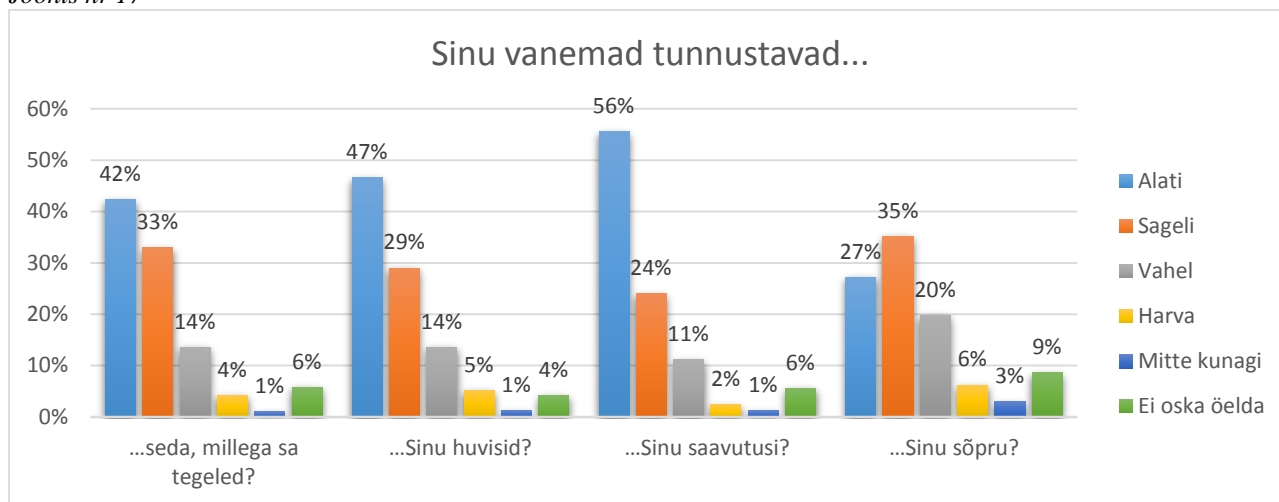

19. MIDA VANEMAD TUNNUSTAVAD?

Laste arvates **hindavad vanemad kõige rohkem nende saavutusi ja seda, millised on lapse huvid ning millega nad tegelevad** (vt joonis nr 17). **Kõige vähem pööratakse tähelepanu vanemate poolt lapse sõpradele.** Ainult paar protsenti on vastajaid, kelle vanemad ei pööra kunagi tähelepanu mitte ühelegi valikus toodud aspektile. Võrreldes 2008. aasta tulemustega tunnustamises erilisi muudatusi toimunud ei ole.

Uuringust selgub (vt Lisa joonised nr 30 ja 31), et **venekeelsete laste vanemad tunnustavad oma lapsi sagedamini**²³, tehes seda alati nii saavutuste (vastavalt 61% ja 53%), huvide (vastavalt 56% ja 42%), lapse tegevuste (vastavalt 51% ja 39%) kui ka sõprade (vastavalt 34% ja 24%) puhul.

²³Sama tulemus ilmnas ka käesoleva uuringu p. 18 analüüsimisel.

20. PEREDE ÜHISTEGEVUSED JA LASTE SOOVID, MIDA KOOS PEREGA ROHKEM TEHA

Lastel paluti märkida esiteks, milliseid tegevusi nad teevad praegusel ajal koos perega ning teiseks, mida nad sooviks rohkem teha (praegu ei tehta või ei tehta piisavalt).

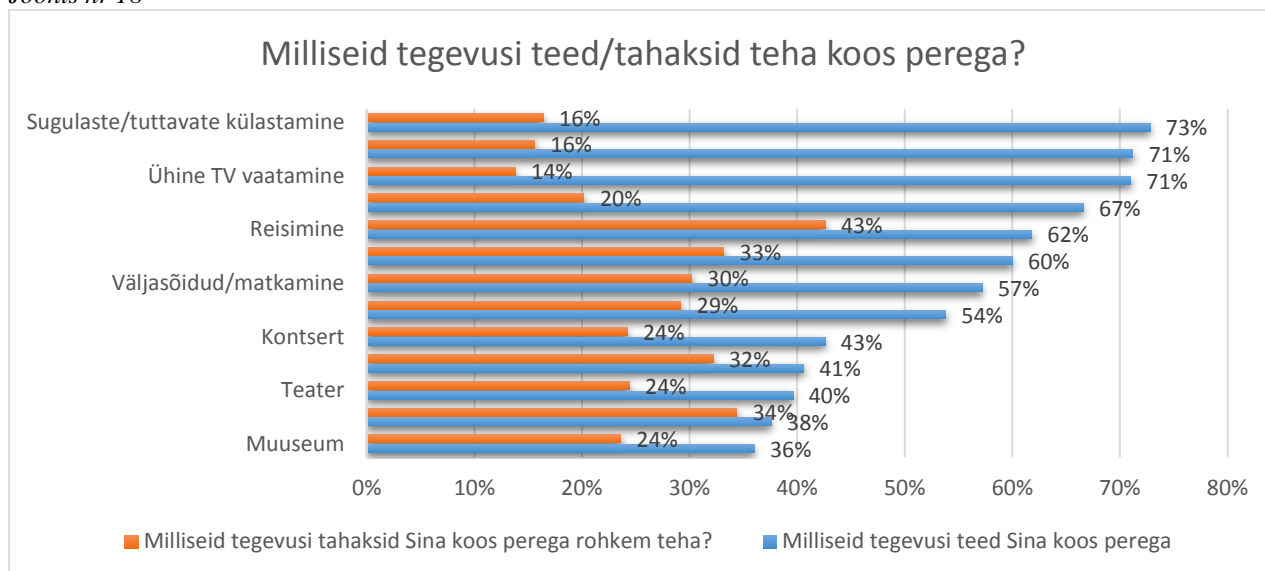
Positiivne on tõdeda, et **võrreldes 2008. aastaga teevad pered oluliselt rohkem ühistegevusi** (vt joonis nr 18 ja Lisa joonis nr 34). Populaarsemate ühistegevuste pingereas ei ole väga palju muutusi. Kui aastal 2008 oli kõige populaarsemateks perekonnaga koos tehtavateks tegevusteks sugulaste/tuttavate külastamine (58%), reisimine (51%), ühine hommiku/lõuna ja õhtusöögi söömine (51%) ning TV vaatamine (46%), siis aastal 2015 on perede kõige **populaarsemad ühistegevused sugulaste/tuttavate külastamine (73%), TV vaatamine (71%) ja ühine hommiku/lõuna ja õhtusöögi söömine (67%)**. **Võrreldes 2008. aastaga veedavad pered oluliselt rohkem aega ostusid tehes/shopates** (vastavalt 71% ja 44%).

Sarnaselt aastaga 2008 **külastavad pered ühiselt kõige vähem muuseume (36%), spordivad (38%), käivad teatris (40%) ja mängivad koos erinevaid mänge (41%)**.

Keelegruppide võrdlemisel olulisi erinevusi ei ilmne (vt Lisa joonised nr 32 ja 33) - nii populaarsemad, kui vähem populaarsemad ühistegevused on mõlemal keelegrupil sarnased. Kui **eestikeelsetele vastajatel eelistatakse ühiselt kõige enam koos perega TV vaadata**, siis **venekeelsete vastajate puhul on populaarsemaks sugulaste/tuttavate külastamine**.

Aastal 2008 soovisid lapsed ennekõike koos perega reisida (45%) ja väljas söömas käia (36%), käärid (st sooviti oluliselt rohkem teha, kui ühiselt tehti) ilmnemiseks lau/arvutimängude ühisel mängimisel ja kinos käimisel. Ka **käesoleval ajal soovivad lapsed rohkem perega ühiselt reisida (43%) ja väljas söömas käia (33%)**. **Soovide esikolmikusse on lisandunud ühise sportimise soov**, mis on võrreldes 2008. aasta uuringuga oluliselt suurenenud (vastavalt 34% ja 20%).

Käesolevast uuringust selgub, et **tegevused, mida praegu pered koos lastega ühiselt teevad, ei eelda iga pereliikme aktiivset osalust** (sugulaste/tuttavate külastamine, TV vaatamine, ühine hommiku/lõuna ja õhtusöögi söömine, ostude tegemine). Samas **lapsed soovivad aga rohkem teha ühistegevusi, mis eeldavad kogu pere aktiivset osalust**: reisimine, sportimine, ühised lau/arvutimängud ja väljasõidud.

21. TEEMAD, MILLEST RÄÄGITAKSE, JA MILLEST SOOVITAKSE ROHKEM RÄÄKIDA

Lastel paluti märkida teemad, millest nad saavad oma vanemate/hooldajatega rääkida ning teemad, millest nad sooviksid rohkem rääkida. Käesolevast uuringust selgus, et enamik lastest saavad kõikidel loetletud teemadel oma vanematega kõneleda. Samas oli ka vastajaid, kes ei saanud ühelgi teemal oma vanematega rääkida (*ma ei räägi eriti oma vanematega*).

Võrreldes aastal 2008 läbiviidud küsitlusega selgus **positiivne tendents, et lapsed saavad oluliselt rohkem vanematega erinevatel teemadel arutleda** (vt joonis nr 19 ja Lisa joonis 37). Endiselt räägitakse vanematega **ennekõike suhetest koolis (79%)²⁴, probleemidest koolis (77%) ning suhetest sõpradega (75%)**, kuid nendel teemadel räägitakse võrreldes 2008. aastaga peredes **oluliselt rohkem**.

Sarnaselt aastal 2008 läbiviidud uuringuga selgus, et **kõige vähem räägitakse vanematega teemadel, mis puudutavad suhteid vastassugupoolega²⁵**, samas on see teema, mille osas sooviti nii 2008. aastal kui ka nüüd oma vanematega kõige rohkem täiendavalt rääkida.

Keelegrupiliselt ilmneb oluline erinevus (vt Lisa joonised nr 35 ja 36), nimelt saavad **eestikeelsed lapsed** venekeelsetest lastest **rohkem rääkida** oma vanematega **suhetest koolis** (vastavalt 81% ja 75%) ja **sõpradega** (vastavalt 77% ja 70%) ning **oluliselt rohkem probleemidest sõpradega** (vastavalt 70% ja 56%). Samas saavad **venekeelsed lapsed** võrreldes eestikeelsete lastega **oluliselt rohkem rääkida** oma vanematega **probleemidest kodus** (vastavalt 77% ja 68%), ning **suhetest vastassugupoolega** (vastavalt 54% ja 49%).

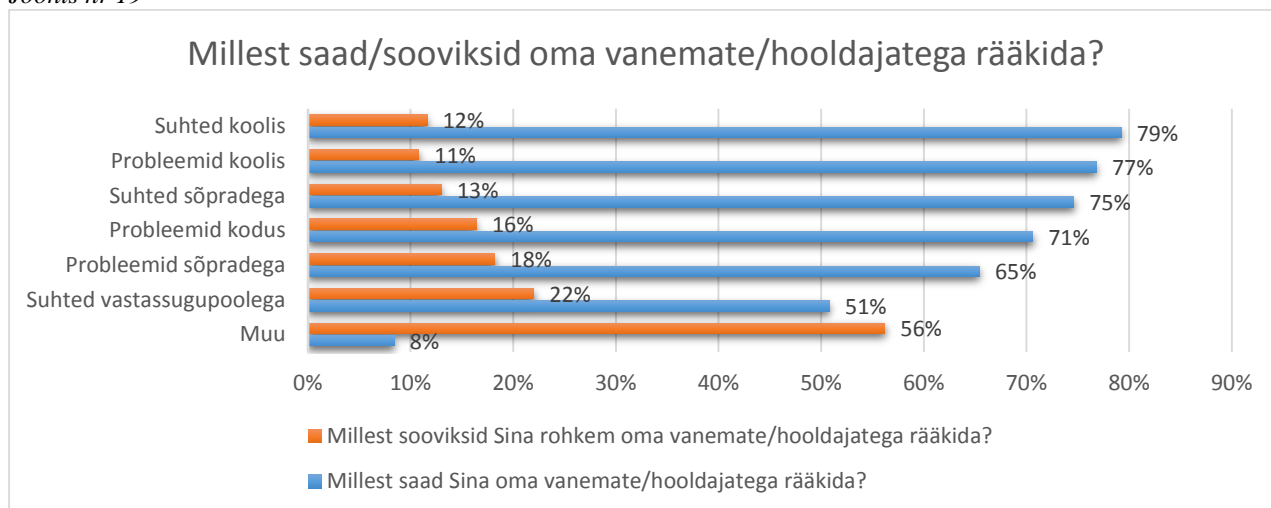
Teemad, mille osas soovivad lapsed rohkem oma vanematega rääkida, on teemad, mille osas vanemad lastega igapäevaselt kõige vähem räägivad²⁶. Eestikeelsete vastajate puhul soovitakse rohkem rääkida **suhetest vastassugupoolega (19%) ja probleemidest kodus (16%)**. Venekeelsed lapsed sooviksid rääkida oma vanematega **rohkem probleemidest sõpradega (29%) ja suhetest vastassugupoolega (28%)**.

²⁴ Aastal 2008 läbiviidud uuringust selgus, et 60% lastest rääkis vanematega suhetest koolis.

²⁵ Võrdluses 2008 aasta uuringuga selgub, et antud teema osas ei ole arutluste puhul kasvutendentsi (vastavalt 49% - 2008 ja 51% - 2015)

²⁶ Soovitud teemade pingerida 2015 on sarnane 2008 aasta tulemustega.

Joonis nr 19

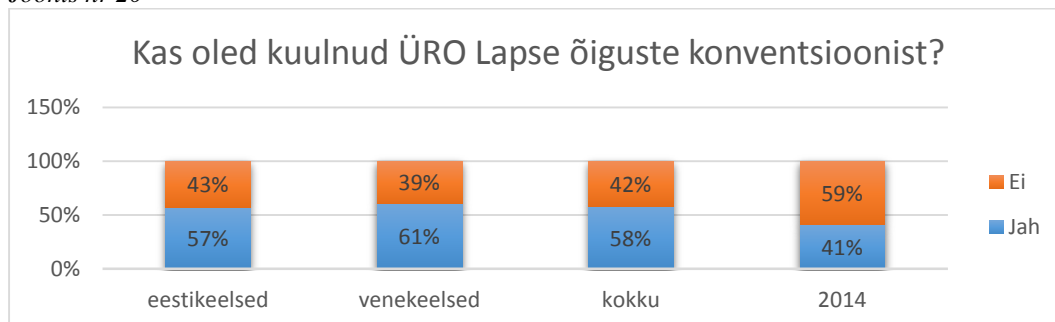

22. LASTE TEADLIKKUS ÜRO LAPSE ÕIGUSTE KONVENTSIOONIST

Hoolimata asjaolust, et Eestis ratifitseeriti ÜRO Lapse õiguste konventsioon 1991. aastal ja põhikooli riiklik õppekava näeb ette konventsiooni tutvustamise, tõdeb **42%** vastanutest, et nad **ei ole rahvusvaheliselt tunnustatud lapse õigusi koondavast lapse õiguste konventsioonist kuulnud**. Võrreldes aastatel 2013 ja 2014 MTÜ Lastekaitse Liit poolt läbiviidud uuringute tulemustega on laste teadlikkuse tase LÕK'ist teatud määral tõusnud²⁷.

Olulisi keelegrupilisi erinevusi antud küsimuse puhul ei ilmnenud (vt joonis nr 20), **venekeelsetest** vastajatest kinnitab **61%**, et on konventsioonist kuulnud, **eestikeelsete** vastajate vastav tulemus **57%**. Venekeelsete laste kõrgemat teadlikkuse taset LÕK'ist näitas ka "Laste osalus ja kaasamine koolis" (2014), näitajad vastavalt 61% ja 35%.

Joonis nr 20

23. INFOALLIKAD JA -KANALID

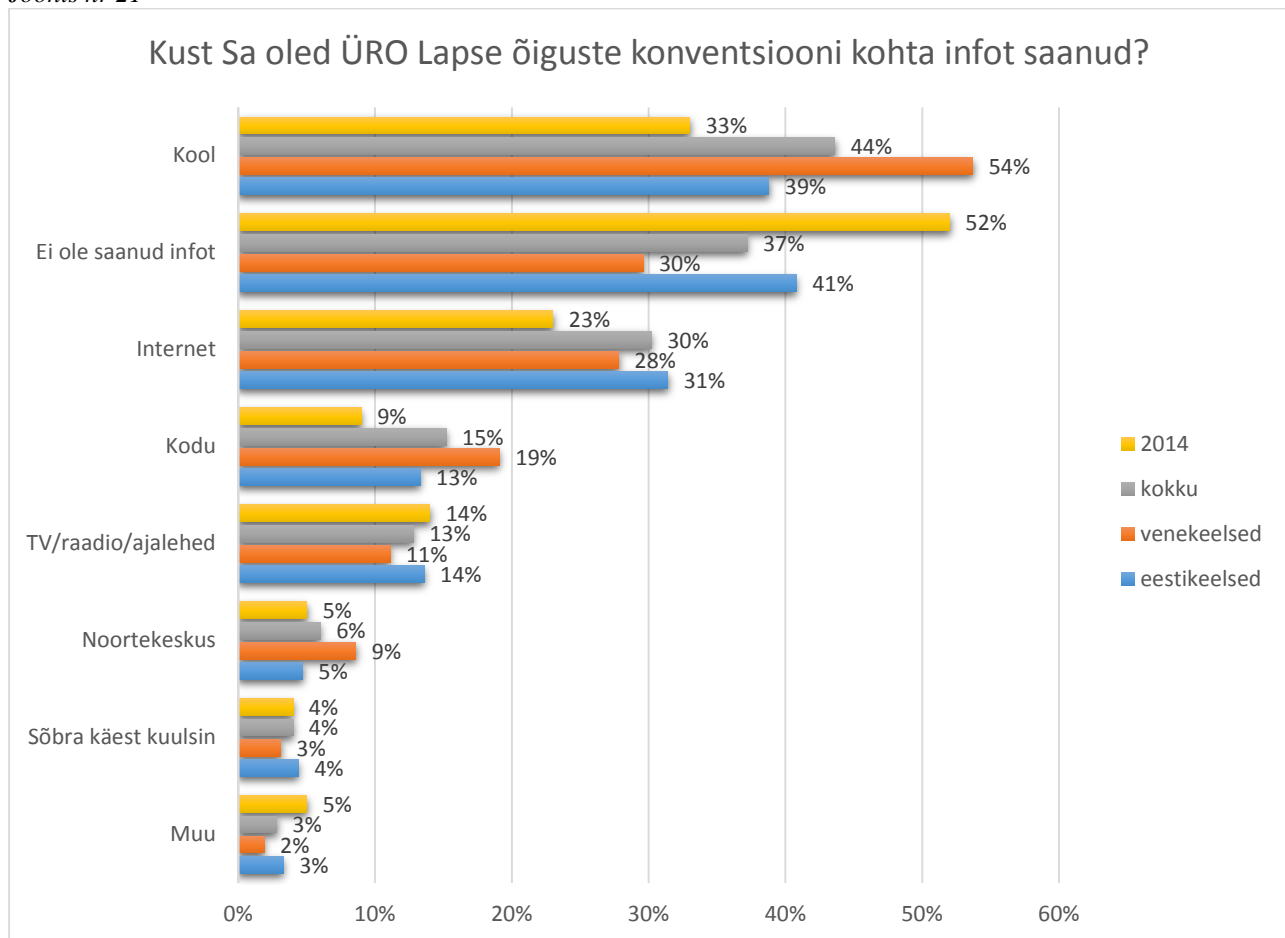
Küsimusele "Kust Sa oled ÜRO Lapse õiguste konventsioonist kohta infot saanud?" oli vastajatel võimalik valida mitu eelistust. Vastanutest **37%** kinnitab, et **ei ole LÕK'i kohta infot saanud**. Erinevus ilmneb keelegrupiti (vt joonis nr 21), kus **41%** eestikeelse ankeedi täitnud vastajat kinnitab, et **ei ole infot saanud**. Samas nendib LÕK'ist mitteteadmist ainult **30%** venekeelset vastajat²⁸.

²⁷ Küsimusele „Kas oled kuulnud ÜRO Lapse õiguste konventsioonist?“ vastas näiteks 2012-2013 aastal MTÜ Lastekaitse Liit uuringus "Laste osaluse toetamine ja kaasamine otsustusprotsessides" eitavalt 61,3% vastanutest. Samas olid eelnimetatud uuringus osalejad vanuses 7-18 eluaastat, käesolevas uuringus 13-14 eluaastat. Koostaja märkus.

²⁸ Eelnev kinnitab käesoleva uuringu punktis 21 kirjeldatud keelegrupipõhiseid tulemuste erinevusi laste teadlikkuse taseme osas.

Esimesel kohal, kust lapsed ja noored on LÕK'i kohta infot saanud, on **kool** (44%)²⁹. Samas ilmneb erinevus taas keelegrupiti - kool infoallikana on venekeelsete vastajate puhul ca 15 protsendipunkti võrra rohkem mainitud. **Meedia** tervikuna on laste ja noorte igapäevaelu kujundamises, sealjuures teadlikkuse tõstmisel suur roll, kokku **43%** vastanutest nimetab ühe infoallikana kas **interneti** (**30%**) või **TV/raadio/ajakirjandust** (**13%**). Internetil on teiste meediakanalite ees oluline edumaa nii eestikeelsete kui ka venekeelsete laste puhul. Interneti olulisust infoallikana kinnitas nii 2012-2013 kui ka 2014 küsitlus, samas on märgata tõusutendentsi³⁰. **Kodus** on LÕK'ist räägitud **15%** vastanutel, mainitakse muuhulgas „vend” ja „ema”. Vastustest selgub taaskord keelegrupilised erinevused – kodus on LÕK'ist kuulnud **19% venekeelsetest vastajatest**, samas kui vastav näitaja on **eestikeelsete** vastajate puhul **13%**. Paraku tuleb nentida, et **noortekeskusi** info jagajatena mainib vaid **6%** vastajatest. Erinevate infokanalitena mainiti veel **küsimustikku ennast** „täna ülesannet täites“, „*siit lehelt*”; aga ka „*laagrit*”, „*plakatit*”, „*euroopa päeva*”.

Joonis nr 21

Käesoleva uuringu tulemused kinnitavad taaskord, et senisest enam on ühiskonnas vaja teha lapse õiguste alast teavitustööd (sh vene keeles), ning tutvustada nii lastele kui täiskasvanutele erinevatel viisidel ja vormides ÜRO Lapse õiguste konventsiooni kui rahvusvaheliselt tunnustatud lapse õigusi koondavat dokumenti.

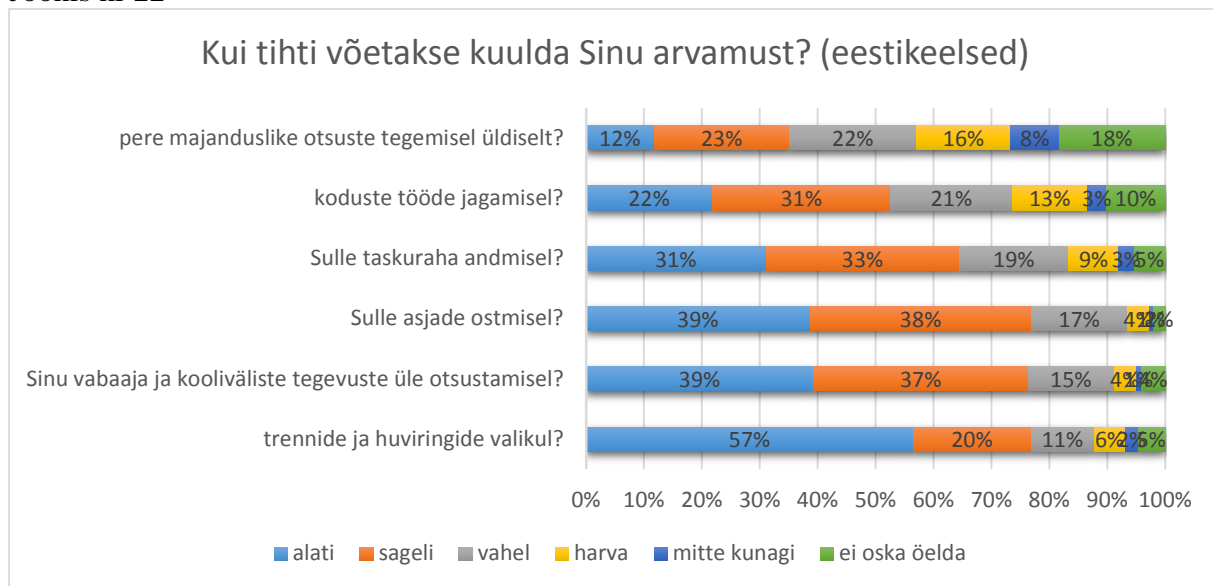
²⁹ Vastavalt uuringus „Laste osalus ja kaasamine koolis“ (2014, MTÜ Lastekaitse Liit) mainis kooli infoallikana 33% vastanutest. Samas olid eelnimetatud uuringus osalejad vanuses 7-18 eluaastat, käesolevas uuringus 13-14 eluaastat. Koostaja märkus.

³⁰ Vastavalt uuringus „Laste osalus ja kaasamine koolis“ mainis interneti infoallikana 21% vastanutest. Samas olid eelnimetatud uuringus osalejad vanuses 7-18 eluaastat, käesolevas uuringus 13-14 eluaastat. Koostaja märkus.

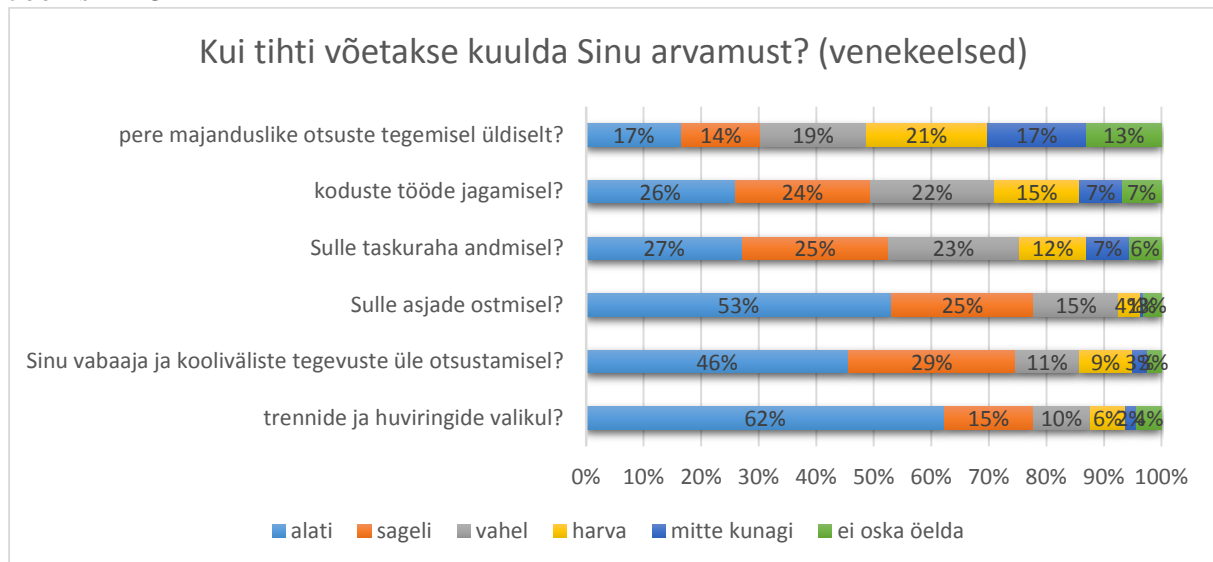

LISA 1: JOONISED

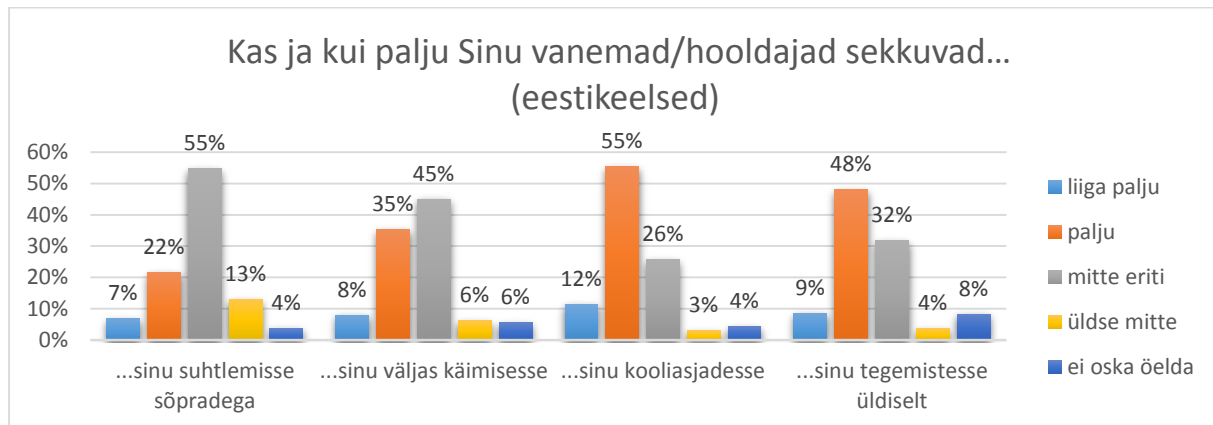
Joonis nr 22

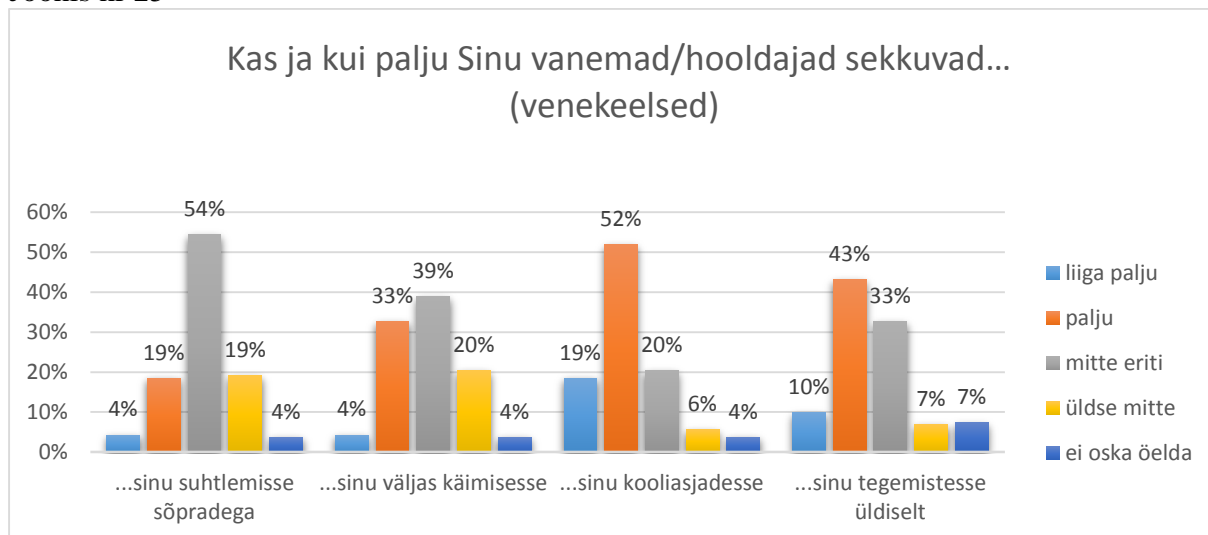
Joonis nr 23

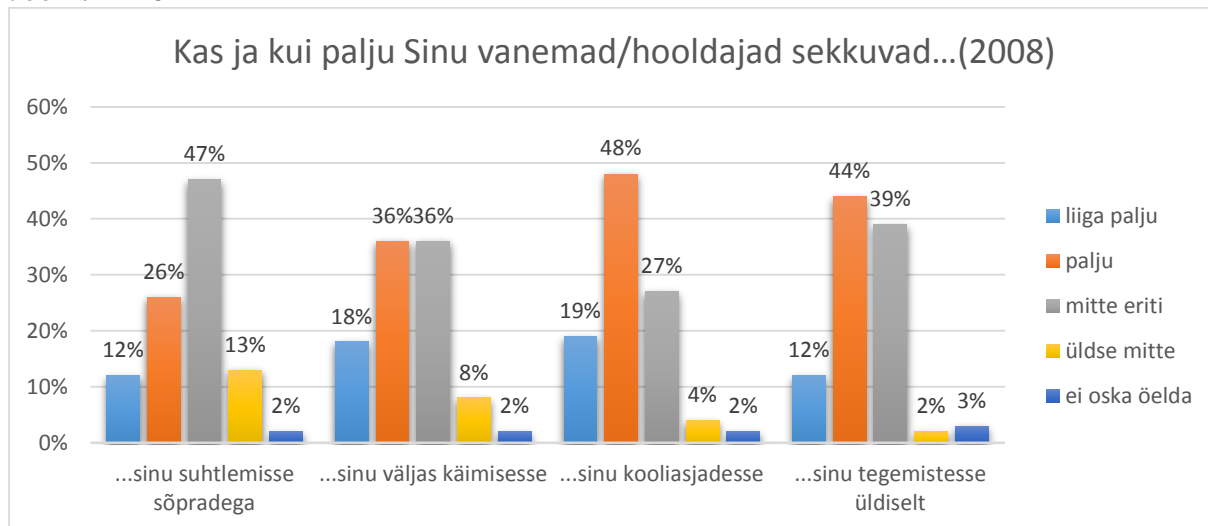
Joonis nr 24

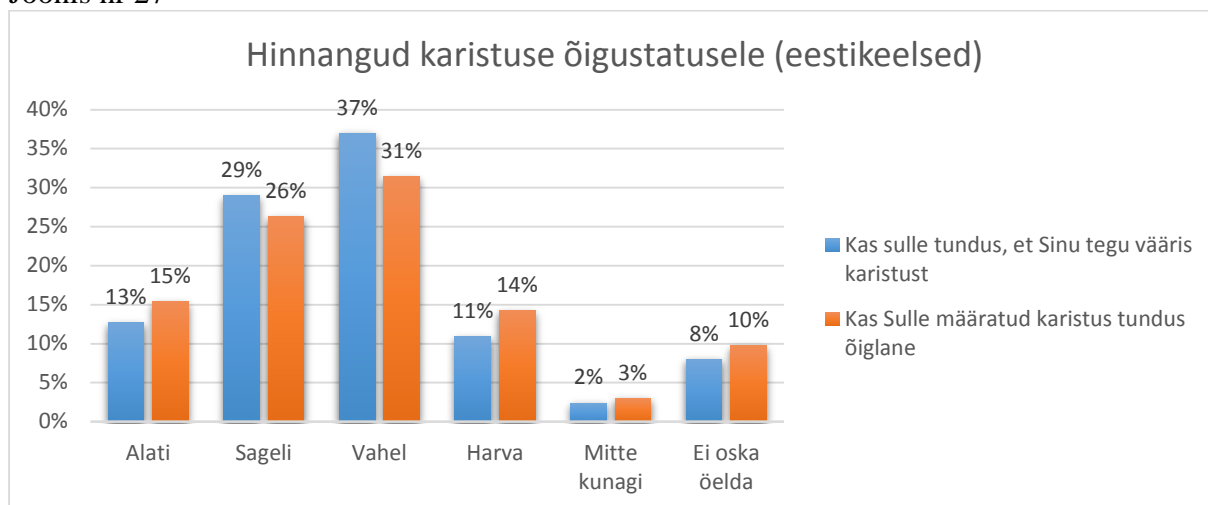
Joonis nr 25

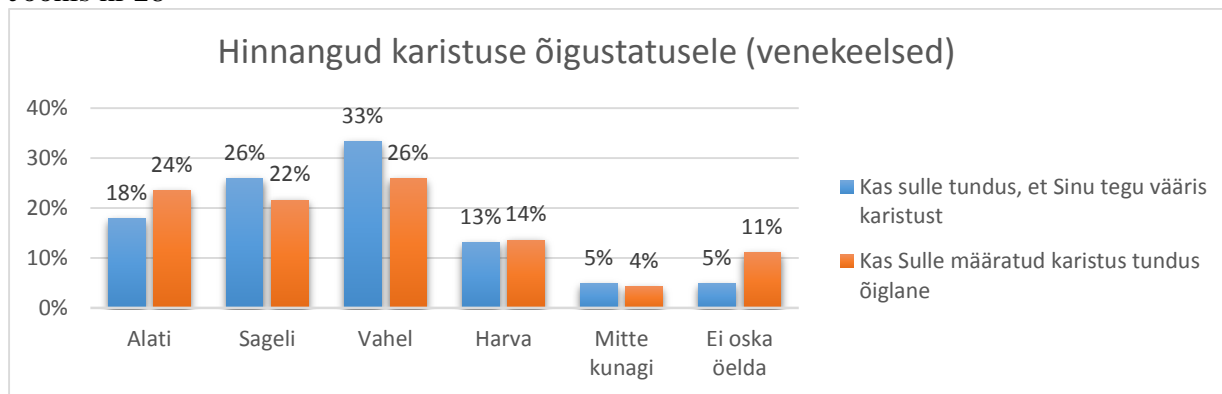
Joonis nr 26

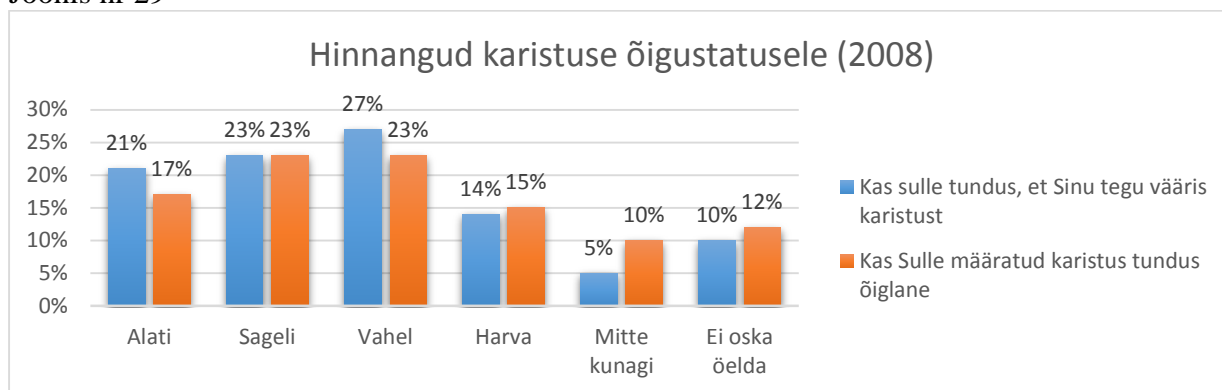
Joonis nr 27

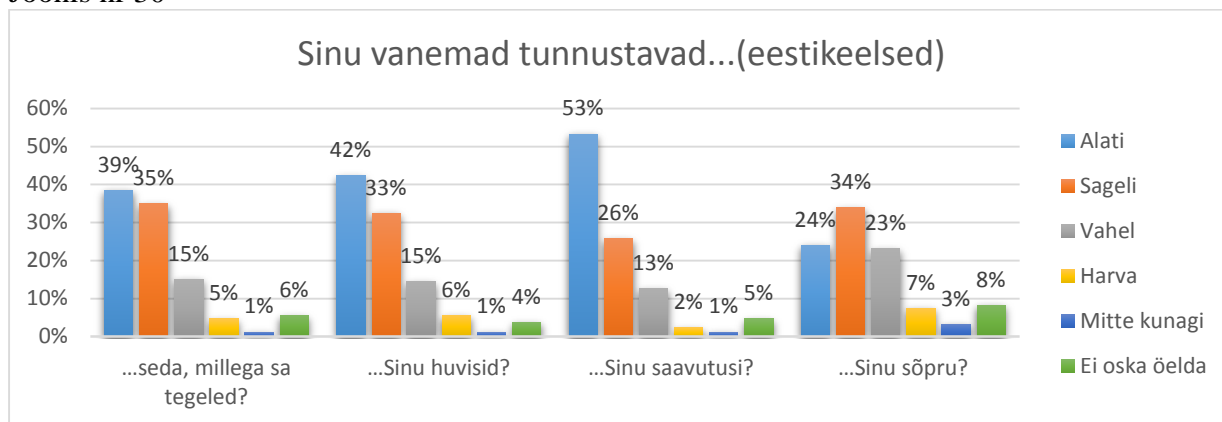
Joonis nr 28

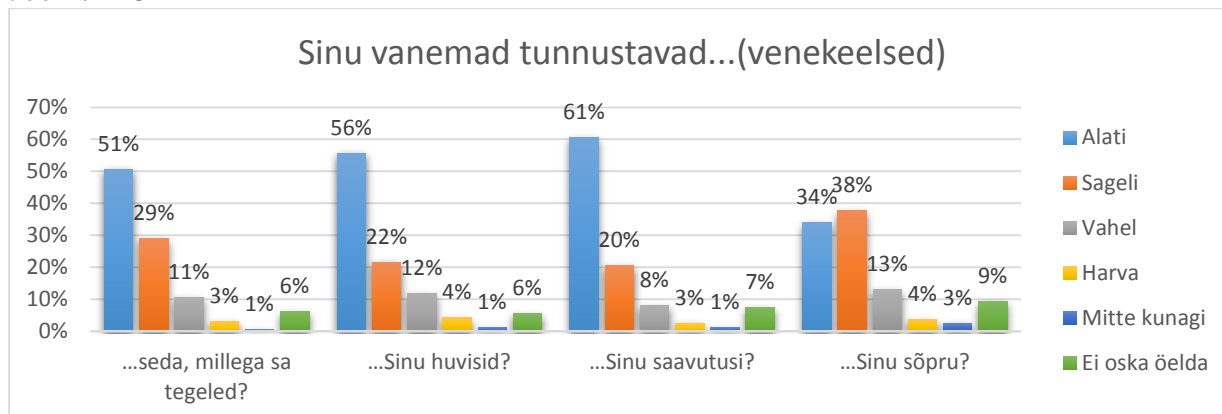
Joonis nr 29

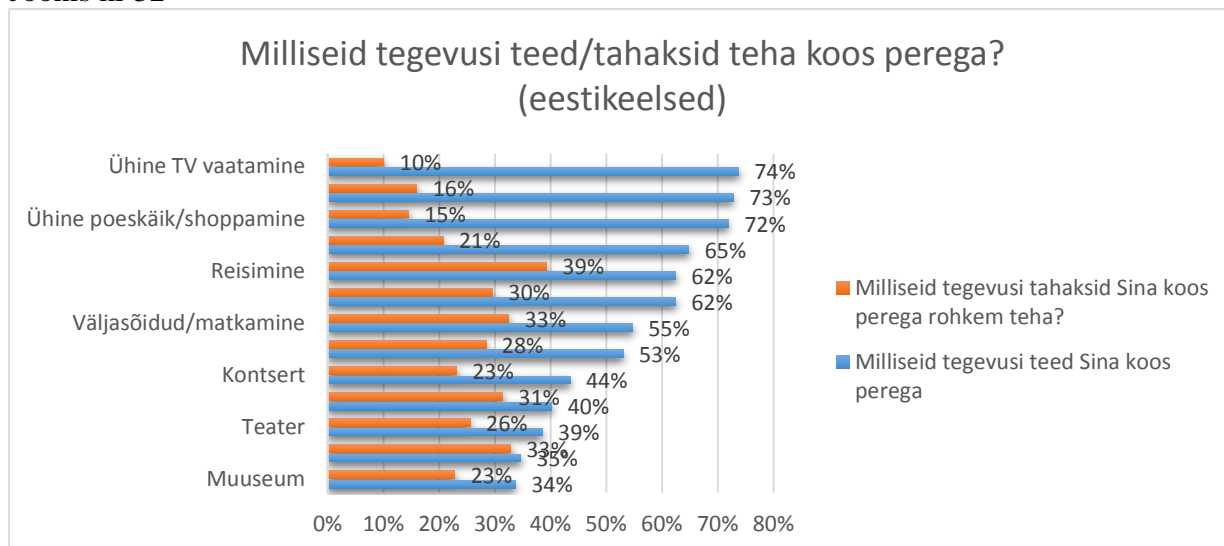
Joonis nr 30

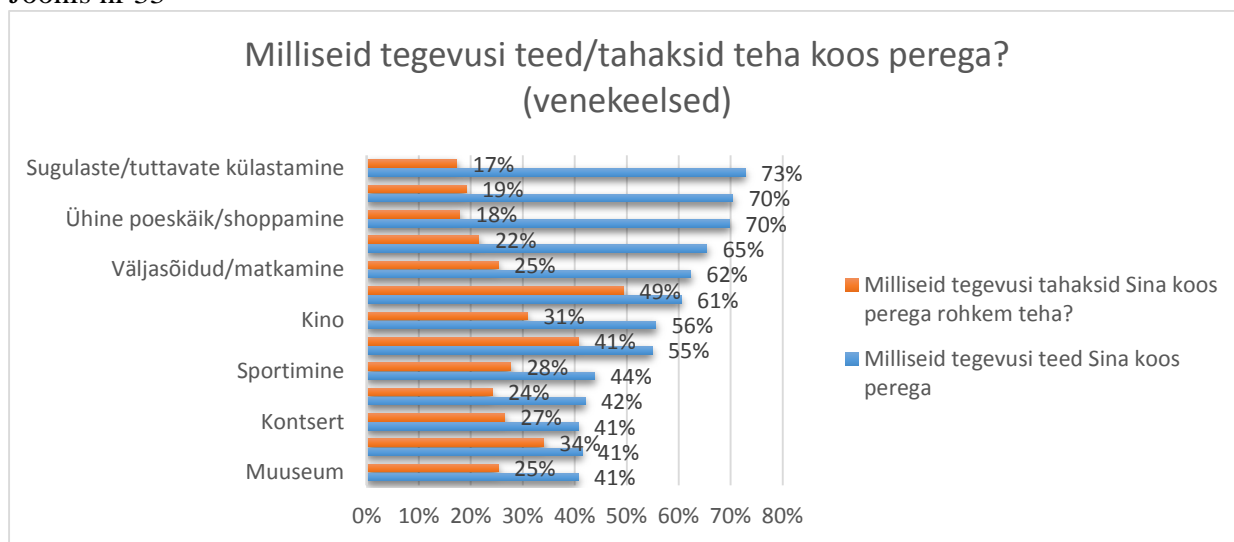
Joonis nr 31

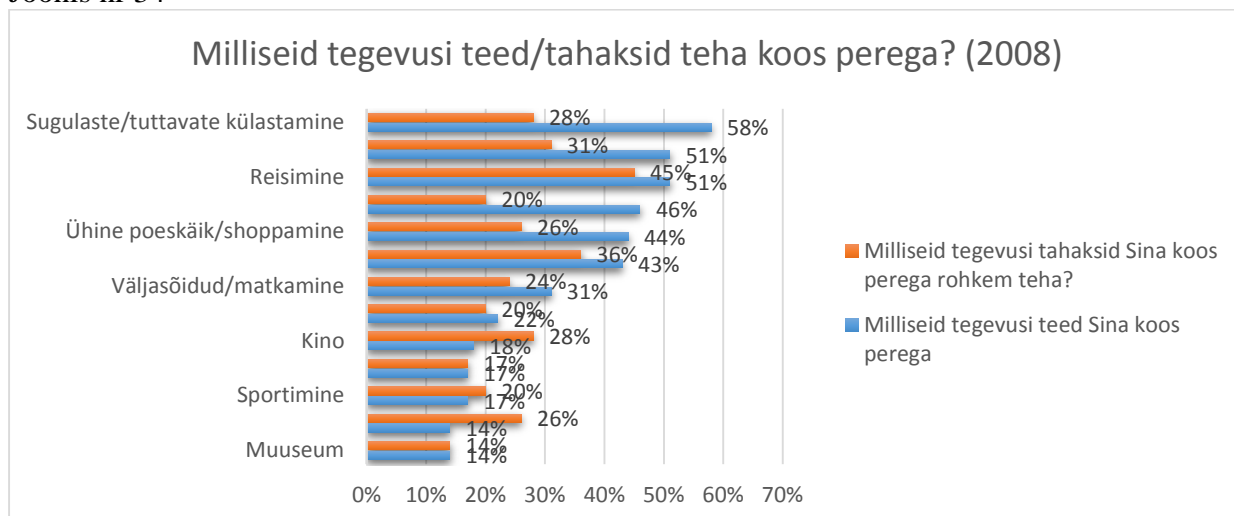
Joonis nr 32

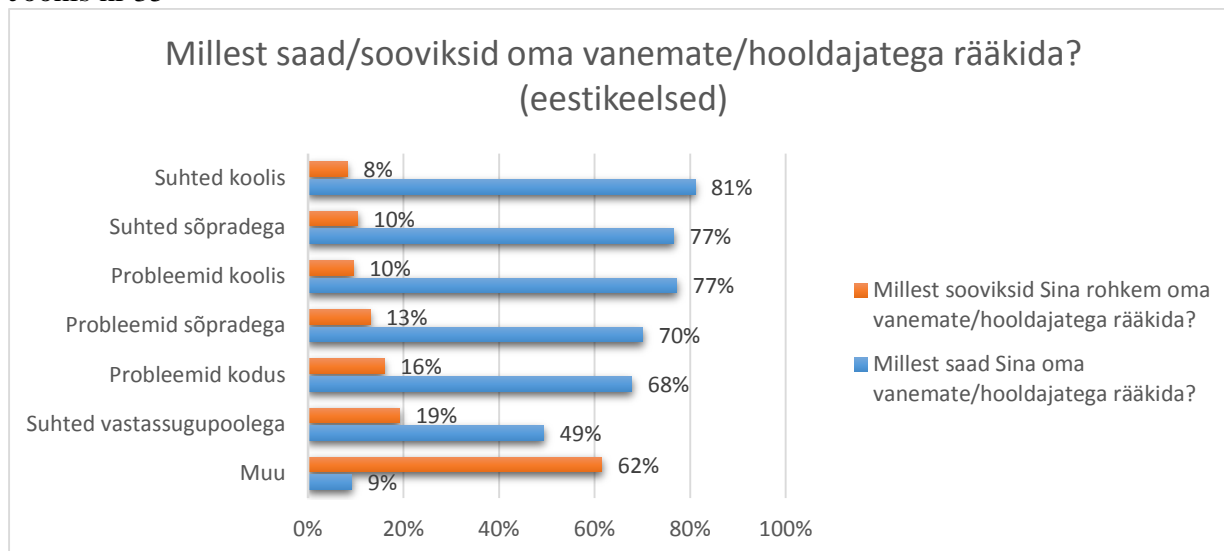
Joonis nr 33

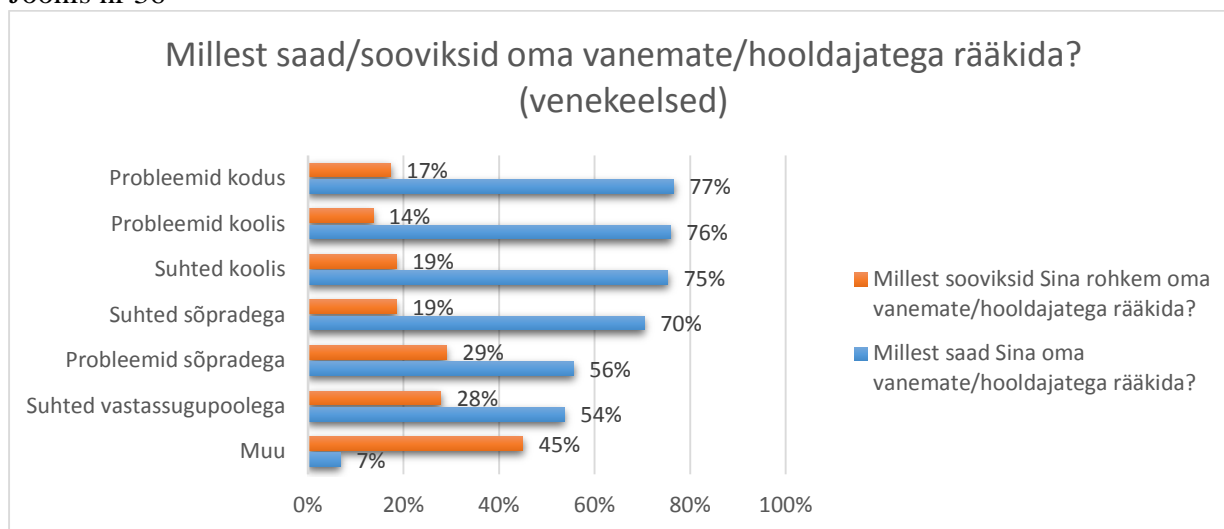
Joonis nr 34

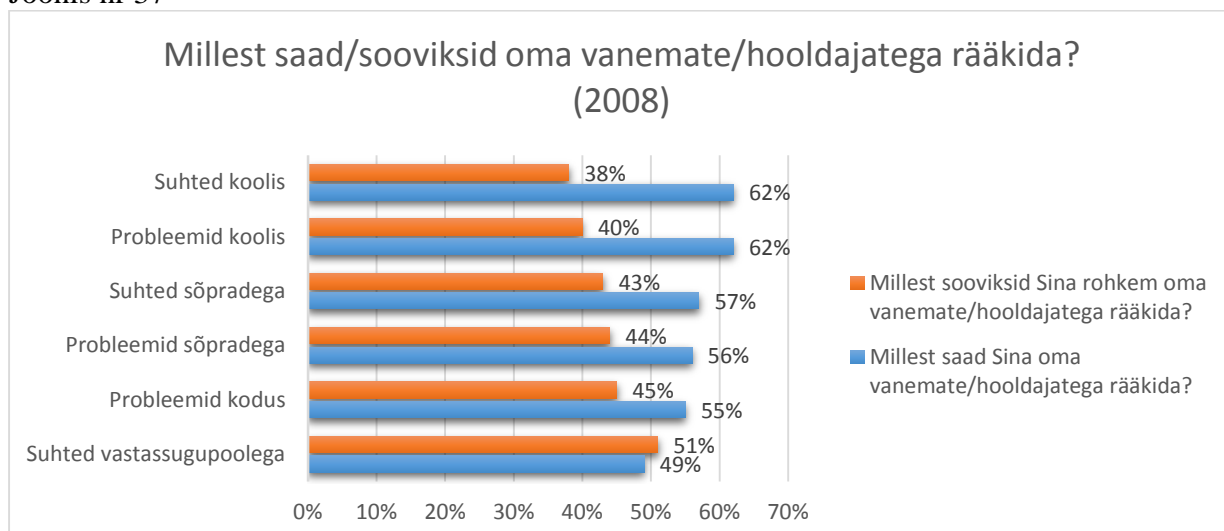
Joonis nr 35

Joonis nr 36

Joonis nr 37

LISA 2: ANKEEDID

Märgi oma sugu: Mees / Naine

Arvamusküsitlus: Lapse osalemine pereelus

Igal lapsel on õigus avaldada oma arvamust igas teda puudutavas küsimuses (ÜRO lapse õiguste konventsioon, artikkel 12) Kas Sa tead, et Sul on õigus oma arvamust avaldada? ÜRO lapse õiguste konventsiooni kohaselt peavad täiskasvanud Sind puudutavates asjades Sinu arvamust küsima ja selle ära kuulama. MTÜ Lastekaitse Liit palub Sul täita antud küsimustik (tõmba sobivale vastusele ümber ring või märgista see ristiga). Küsimustikku täites märgi endale sobiv vastus. Mõnele küsimusele võid valida mitu vastusevarianti. Ära pelga vastata, küsimustik on anonüümne. Seda küsimustikku täites aitad muuta laste arvamuse täiskasvanute jaoks kuuldavamaks.

PLOKK 1: SINU ARVAMUS

1. Palun hinda oma eluga rahulolu 10-punktsel skaalal (Kusjuures 1 - Olen õnnetu, pole oma eluga üldse rahul – 10 - Olen õnnelik, olen oma eluga täiesti rahul)

1   2   3   4   5   6   7   8   9   10

2. Millisel määral arvestatakse peres Sinu arvamusega?

1 Väga sageli	5 Üldse mitte
2 Sageli	6 Ei oska antud küsimusele vastust anda
3 Vahetevahel arvestatakse	
4 Harva	

3. Kui tihti võetakse kuulda Sinu arvamust?

	Alati	Sageli	Vahel	Harva	Mitte kunagi	Ei oska öelda
... trennide ja huviringide valikul?						
... Sinu vabaaaja ja kooliväliste tegevuste üle otsustamisel?						
... Sulle asjade ostmisel?						
... Sulle taskuraha andmisel?						
... koduste tööde jagamisel?						
... pere majanduslike otsuste tegemisel üldiselt?						

4. Milliseid koduseid töid Sina kodus teed?

.....
.....

5. Kas ka kui palju Sinu vanemad/hooldajad sekkuvad...

	Liiga palju	Palju	Mitte eriti	Üldse mitte	Ei oska öelda
...Sinu suhtlemisse sõpradega					
...Sinu väljas käimisesse					
...Sinu kooliasjadesse					
...Sinu tegemistesse üldiselt					

6. Millistel teemadel sooviksid perekonnas rohkem kaasa rääkida või arvamust avaldada?

.....
.....

PLOKK 2 – SINU SUHTED

7. Millised on sinu suhted...

	Väga head	Pigem head	Kuidas kunagi	Pigem halvad	Väga halvad
...Emaga					
...Isaga					
...Vanavanematega					
...Õdede/vendadega					
...Kõikide ülejäänud sugulastega?					

8. Mida tähendavad Sinu jaoks...

...Head suhted?

.....

...Halvad suhted?

.....

9. Kas Sinul on keegi, kelle poole oma murede/probleemidega pöörduda?

- 1 Alati
- 2 Sageli
- 3 Ei ole mitte kellegi poole pöörduda

10. Kelle poole pöördud Sina oma murede/probleemidega? (Valida võib mitu vastusevarianti)

- a. Ema
- b. Isa
- c. Sõprade
- d. Õe-venna
- e. Vanavanemate
- f. Kellegi teise poole. Kes? .....

11. Milliseid probleeme tuleb Sinul ette suhetes vanemate/hooldajatega?

.....

PLOKK 3: REEGLID SINU PEREKONNAS

12. Kuidas/kelle poolt kehtestatakse harilikult igapäevaelu reeglid?

- 1 Kõik pereliikmed üheskoos
- 2 Vanemad
- 3 Otsustatakse vaheldumisi, puudub üks peamine otsustamisviis
- 4 Mingisugune muu otsustamisviis. Milline? .....

13. Kuidas reageerivad vanemad Sinu heale käitumisele? (Valida võib mitu vastusevarianti)

- 1 Pole huvitatud
- 2 Ei ütle/tee midagi
- 3 Ootavad Sinult veel rohkem
- 4 Autasustavad
- 5 Teevad kingitusi
- 6 Võtate midagi koos ette
- 7 Kallistavad
- 8 Annavad raha
- 9 Lubavad rohkem teha seda, mida Sa soovid
- 10 Kiidavad
- 11 On rahul/õnnelikud
- 12 Muu. Mis? .....

14. Igas perekonnas tuleb ette, et kokkulepitud reegleid rikutakse. Millised on Sinu vanemate/hooldajate reageeringud, kui oled kokkulepitud reegleid rikkunud? (Valida võib ka mitu vastusevarianti)

1 Määratakse füüsiline karistus	5 Noomitakse
2 Piiratakse Sinu vabaaja tegevusi	6 Muu. Mis?
3 Vanemad püüavad mõista / annavad soovitusi paremaks käitumiseks	7 Karjutakse
4 Arutatakse rahulikult	8 Ei tehta midagi

15. Millised on Sinu kokkupuuted erinevate karistusviisidega? (Valida võib ka mitu vastusevarianti)

- 1 Jäetud pere ühistgevusest kõrvale (nt külla minek/teatri või kino külastus/puhkusereis vms)
- 2 Löödud (nt rusikaga, lahtise käega, rihma/vitsaga)
- 3 Saadetud nurka
- 4 Mind ei ole kunagi karistatud
- 5 Keelatud sõbraga/sõpradega kokku saamine
- 6 Pandud koduaresti
- 7 Tutistamine
- 8 Piiratakse Sinu interneti kasutamist
- 9 Muu. Mis? .....

16. Hinnangud karistuste õigustatusele:

	Alati	Sageli	Vahel	Harva	Mitte kunagi	Ei oska öelda
... kas Sulle tundus, et Sinu tegu vääris karistust?						
... kas Sulle määratud karistus tundus õiglane?						

17. Kui Sina oleksid lapsevanem ja Sinu lapsed rikuksid kokkulepitud reegleid, siis kas Sina karistaksid oma lapsi?

1 Jah, tõenäoliselt	4 Ei, kindlasti ei karistaks
2 Võib-olla	5 Ei oska öelda
3 Ei, ilmselt ei karistaks	

18. Kui Sina oleksid lapsevanem ja Sinu lapsed rikuksid kokkulepitud reegleid, siis mida sina teeksid?

PLOKK 4: TUNNUSTAMINE JA VÄÄRTUSTAMINE

19. Kui palju Sa tunned, et Sinu vanemad/hooldajad väärtustavad (hindavad) Sind ja Sinu tegevust?

1 Alati	4 Harva
2 Sageli	5 Üldse mitte
3 Vahetevahel	6 Ei oska öelda

20. Sinu vanemad tunnustavad...

	Alati	Sageli	Vahel	Harva	Mitte kunagi	Ei oska öelda
...seda, millega Sa tegeled?						
...Sinu huvisid?						
...Sinu saavutusi?						
...Sinu sõpru?						

21. Milliseid tegevusi teed Sina koos perega ning mida Sa sooviksid teha (kuid ei tehta või ei tehta piisavalt)?

	Mida te koos perega teete?	Mida Sa sooviksid koos perega (rohkem) teha?
Muuseum		
Lauamängud, arvutimängud		
Sportimine		
Kontsert		
Kino		
Teater		
Väljasõidud/matkamine		
Väljas söömine		
Ühine poeskäik/šoppamine		
Ühine TV vaatamine		
Hommiku-, lõuna-, õhtusöök		
Reisimine		
Sugulaste/tuttavate külastamine		

22. Millest saad Sina oma vanemate/hooldajatega rääkida

	Teema, millest saad rääkida	Teema, millest sooviksid rääkida
Suhted sõpradega		
Suhted koolis		
Suhted vastassugupoolega		
Probleemid sõpradega		
Probleemid koolis		
Probleemid kodus		
Muu.....		

23. Kas Sa oled kuulnud ÜRO Lapse õiguste konventsioonist?

- jah
- ei

24. Kust Sa oled ÜRO Lapse õiguste konventsioonist kohta infot saanud? (võid valida mitu vastust)

- kool
- kodu
- internet
- TV/raadio/ajalehed
- noortekeskus
- sõbra käest kuulsin
- ei ole saanud infot
- muu (täpsusta).....

Täname Sind vastuste eest!

Kokkuvõtte uuringust leiad novembris MTÜ Lastekaitse Liit kodulehelt: www.lastekaitseliit.ee

БЛОК 2–ТВОИ ОТНОШЕНИЯ**7. Каковы твои отношения с...**

	Очень хорошие	Скорее хорошие	Когда как	Скорее плохие	Очень плохие
...с мамой					
...с папой					
...с бабушками и дедушками					
...с сестрами/братьями					
...с остальными родственниками?					

8. Объясни, что для тебя означают...

...хорошие отношения?

.....

.....

...плохие отношения?

.....

.....

9. Есть ли у тебя кто-то к кому ты можешь обратиться со своими проблемами/печалями?

- 1 всегда
- 2 часто
- 3 не к кому

10. К кому ты обращаешься со своими проблемами/печалями? (выбрать можно несколько вариантов)

а. мама	е. бабушки-дедушки
б. папа	ф. к кому-то другому. Кому?
с. друзья	.....
д. сёстры-братья	

11. Какие проблемы у тебя возникают во время общения с родителями/опекунами?

.....

.....

БЛОК 3: ПРАВИЛА В ТВОЕЙ СЕМЬЕ**12. Как/кто устанавливает ежедневные правила?**

- 1 Члены семьи вместе
  - 2 родители
  - 3 по очереди, нет одного определённого способа
  - 4 Какой это другой способ решения. В чём он заключается?
- .....

13. Как родители реагируют на твоё хорошее поведение? (можно выбрать несколько вариантов ответа)

1 Не интересуются	7 Обнимают
2 Не говорят/делают ничего	8 Дают деньги
3 Ждут от тебя большего	9 Позволяют заниматься больше тем, что тебе нравится
4 Поощряют	10 Благодарят
5 Делают подарки	11 Довольны/счастливы
6 Устраивают совместное мероприятие	12 Другое. Что? .....

14. В каждой семье бывает так, что установленные правила нарушаются. Как реагировали твои родители/опекуны на нарушение правил? (можно выбрать несколько вариантов ответа)

1 Назначалось физическое наказание	5 Делали выговор
2 Ограничивались занятия свободного времени	6 Другое. Что? .....
3 Старшие пытались понять/давали рекомендации, как вести себя лучше	7 Кричали
4 Спокойно обсуждали	8 Ничего не делали

15. Сталкивался ли ты с различными наказаниями?(можно выбрать несколько вариантов ответа)

- 1 Отстранили от участия в семейном мероприятии (например, поход в гости/посещение театра или кино/поездка в отпуск и др)
- 2 Ударили (например, кулаком, рукой, ремнём/поясом)
- 3 Поставили в угол
- 4 Меня никогда не наказывали
- 5 Запретили встречаться с друзьями/другом
- 6 Посадили под домашний арест
- 7 Отчитывали
- 8 Ограничивали пользование интернетом
- 9 Другое. Что? .....

16. Оценка справедливости наказания:

	Всегда	Часто	Иногда	Редко	Никогда	Не знаю
... тебе казалось, что твой проступок заслуживает наказания?						
... было ли справедливым твоё наказание?						

17. Будучи родителем, если бы твои дети нарушили правила, ты наказал бы их?

1 Вероятно да	4 Точно нет
2 Может быть	5 Не могу ответить
3 Скорее всего, нет	

18. Чтобы ты сделал будучи родителем, если бы твои дети нарушили правила?

.....

БЛОК 4: ПРИЗНАНИЕ И ОЦЕНКА

19. По твоему мнению, ценят ли твои родители/опекуны тебя и твои поступки, действия?

1 Всегда	4 Редко
2 Часто	5 Совсем нет
3 Время от времени	6 Не могу сказать

20. Твои родители признают...

	Всегда	Часто	Иногда	Редко	Никогда	Не знаю
...то, чем ты занимаешься?						
...твои интересы?						

...твои достижения?						
...твоих друзей?						

21. Чем ты занимаешься вместе с семьёй и что ещё ты хотел бы делать вместе с ними (но не делаешь или делаешь недостаточно)?

	Что вы делаете вместе с семьёй?	Чем бы ты хотел (больше) заниматься с семьёй?
Музей		
Настольные, компьютерные игры		
Занятия спортом		
Концерт		
Кино		
Театр		
Поездки/походы		
Обеды вне дома		
Совместные походы по магазинам/совершение покупок		
Совместный просмотр телепередач		
завтрак-, обед-, ужин		
Путешествия		
Визиты к родственникам/знакомым		

22. О чём ты можешь поговорить со своими родителями/опекунами

	Тема, на которую могу поговорить	Тема, на которую хотел бы поговорить
Отношения с друзьями		
Отношения в школе		
Отношения с противоположным полом		
Проблемы с друзьями		
Проблемы в школе		
Проблемы дома		
Другое.....		

23. Слышал ли ты о Конвенции по правам ребёнка ООН?

- да
- нет

24. Где ты получил информацию о Конвенции по правам ребёнка ООН? (можно выбрать несколько ответов)

- В школе
- дома
- в интернете
- по телевизору/радио/из газет
- в молодёжном центре
- от друга
- не получал такой информации
- другое (уточни).....

Благодарим тебя за ответы!

- ▲ С результатами исследования можно будет ознакомиться в ноябре на домашней страничке НГО Союза защиты детей: www.lastekaitseliit.ee